

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
Навчально-науковий інститут заочної та післядипломної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Ступінь вищої освіти Бакалавр

на тему:

«ОРГАНІЗАЦІЯ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ»

Виконала: здобувачка вищої освіти

4 курсу, групи Тур-43зсп

спеціальності 242 Туризм

(шифр і назва спеціальності)

освітньо-професійної програми Туризм

Павлик Василина Михайлівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник _____

(наук. ступінь, вчене звання, ім'я та прізвище)

Рецензент: _____

(ім'я та прізвище)

ДУБЛЯНИ 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
Навчально-науковий інститут заочної та післядипломної освіти

Ступінь вищої освіти Бакалавр
Галузь знань 24 Сфера обслуговування
(шифр і назва)
Спеціальність 242 Туризм
(шифр і назва)
Освітньо-професійна програма «Туризм»
(назва ОП)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри туризму
(назва кафедри)

(підпис)

(ім'я, та прізвище)
“ ”

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу здобувачі вищої освіти

Павлик Василини Михайлівни
(Прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи «Організація спортивно-оздоровчого туризму в сучасних умовах»
Керівник роботи _____
(ім'я та прізвище, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджена наказом ЛНУП від «25» квітня 2023 р. №118/к-с.

2. Строк подання здобувачем роботи 11 листопада 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: Закони України та Постанови Кабінету Міністрів України, дані Державної служби статистики України, наукові праці вітчизняних та зарубіжних науковців, Інтернет ресурси та інші інформаційні дані

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ

1.1. Сутність та основні поняття у спортивно-оздоровчому туризмі

1.2. Основні принципи і форми організації та управлінської діяльності у спортивно-оздоровчому туризмі

1.3. Методи дослідження спортивно-оздоровчого туризму

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ У СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОМУ ТУРИЗМІ

2.1. Вплив COVID-19 та війни в Україні на основні напрямки розвитку спортивно-оздоровчого туризму

2.2. Аналіз основних тенденцій розвитку спортивно-оздоровчого туризму в Україні

2.3. Стан охорони навколишнього середовища у спортивно-оздоровчому туризмі

РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

3.1. Стратегічні напрямки розвитку спортивно-оздоровчого туризму в Україні

3.2. Проблеми і перспективи організації спортивно-оздоровчого туризму в Україні

РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ

4.1. Аналіз стану охорони праці і заходи покращення виробничої санітарії і гігієни праці у спортивно-оздоровчому туризмі

4.2. Пожежна безпека

4.3. Інструкція з охорони праці та пожежної безпеки

5. Перелік графічного матеріалу: рисунки, таблиці, схеми

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Ім'я, прізвище та посада консультанта	Підпис, дата		Відмітка про виконання
		завдання видав	завдання прийняв	
Стан охорони навколишнього середовища				
Охорона праці				

7. Дата видачі завдання «11» березня 2024 р.
КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Отримання завдання для написання кваліфікаційної роботи	11.03.2024	
2.	Розробка плану кваліфікаційної роботи, ознайомлення з літературними джерелами за темою, збір практичних матеріалів	до 10.04.2024	
3.	Написання вступу і I розділу	до 31.05.2024	
4.	Написання II розділу	до 29.07.2024	
5.	Написання III розділу	до 30.08.2024	
6.	Написання IV розділу і висновків	до 27.09.2024	
7.	Оформлення кваліфікаційної роботи і подання науковому керівнику для написання відгуку	до 25.10.2024	
8.	Перевірка тексту кваліфікаційної роботи на унікальність. Скерування на зовнішню рецензію	до 01.11.2024	
9.	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедрі	до 11.11.2024	
10.	Захист кваліфікаційної роботи перед Екзаменаційною комісією	20.11.2024	

Здобувачка вищої освіти _____
(підпис)

Василина ПАВЛИК
(ім'я та прізвище)

Керівник кваліфікаційної роботи _____
(підпис)

_____ (ім'я та прізвище)

УДК 338.48-52

Кваліфікаційна робота: 81 сторінки текстової частини, 2 рисунки, 8 таблиці, 40 літературних джерел.

Павлик В. М. «Організація спортивно-оздоровчого туризму в сучасних умовах». Кваліфікаційна робота за спеціальністю 242 Туризм. Львів: ЛНУП, 2024. 81 с.

У кваліфікаційній роботі на тему «Організація спортивно-оздоровчого туризму в сучасних умовах» розглянуто розглянуто теоретико-методичні основи дослідження спортивно-оздоровчого туризму, характеристику основних термінів та сутність понять. Наведено основні принципи і форми організації та управлінської діяльності у спортивно-оздоровчому туризмі. Подано методичні аспекти досліджень у сфері спортивно-оздоровчого туризму.

Проведено аналіз тенденцій розвитку та основні напрямки діяльності у спортивно-оздоровчому туризмі, наведено основні етапи організації, досліджено вплив COVID-19 та війни в Україні на основні напрямки розвитку спортивно-оздоровчого туризму. Проаналізовано показники розвитку спортивно-оздоровчої діяльності в Україні та тенденції розвитку ринку спортивно-оздоровчих послуг.

На основі результатів досліджень визначено стратегічні напрямки розвитку спортивно-оздоровчого туризму в Україні та проаналізовано проблеми і перспективи організації спортивно-оздоровчого туризму в Україні.

АНОТАЦІЯ

У кваліфікаційній роботі розглянуто теоретико-методичні основи дослідження спортивно-оздоровчого туризму, характеристику основних термінів та сутність понять. Наведено основні принципи і форми організації та управлінської діяльності у спортивно-оздоровчому туризмі. Подано методичні аспекти досліджень у сфері спортивно-оздоровчого туризму.

Проведено аналіз тенденцій розвитку та основні напрямки діяльності у спортивно-оздоровчому туризмі, наведено основні етапи організації, досліджено вплив COVID-19 та війни в Україні на основні напрямки розвитку спортивно-оздоровчого туризму. Проаналізовано показники розвитку спортивно-оздоровчої діяльності в Україні та тенденції розвитку ринку спортивно-оздоровчих послуг.

На основі результатів досліджень визначено стратегічні напрямки розвитку спортивно-оздоровчого туризму в Україні та проаналізовано проблеми і перспективи організації спортивно-оздоровчого туризму в Україні

Ключові слова: спортивно-оздоровчий туризм, лікувальний туризм, оздоровчий туризм, спортивний туризм, активний відпочинок

ANNOTATION

The qualification work considers the theoretical and methodological foundations research of sports and recreation tourism, the characteristics of the main terms and the essence of the concepts. The basic principles and forms of organization and management and forms of organization and management activities in sports and recreation tourism. The methodological aspects of research in the field of sports and recreation tourism.

The analysis of development trends and the main directions of activity in sports and recreation tourism, the main stages of organization, the impact of COVID-19 and the war in Ukraine on the main directions of of sports and health tourism development. The indicators of the development of of sports and recreation activities in Ukraine and trends in the market of sports and recreation services.

Based on the results of the research, the following are determined strategic directions of development of sports and health tourism in Ukraine and the problems and prospects of organizing sports and recreation tourism in Ukraine are analyzed.

Keywords: sports and health tourism, medical tourism, health tourism, sports tourism, active recreation.

ЗМІСТ

Вступ	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ	
1.1. Сутність та основні поняття у спортивно-оздоровчому туризмі	8
1.2. Основні принципи і форми організації та управлінської діяльності у спортивно-оздоровчому туризмі	16
1.3. Методи дослідження спортивно-оздоровчого туризму.....	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ У СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОМУ ТУРИЗМІ	
2.1. Вплив COVID-19 та війни в Україні на основні напрямки розвитку спортивно-оздоровчого туризму	30
2.2. Аналіз основних тенденцій розвитку спортивно-оздоровчого туризму в Україні.....	39
2.3. Стан охорони навколишнього середовища у спортивно-оздоровчому туризмі.....	48
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	
3.1. Стратегічні напрямки розвитку спортивно-оздоровчого туризму в Україні.....	50
3.2. Проблеми і перспективи організації спортивно-оздоровчого туризму в Україні.....	56
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ	
4.1. Аналіз стану охорони праці і заходи покращення виробничої санітарії і гігієни праці у спортивно-оздоровчому туризмі	62
4.2. Пожежна безпека.....	67
4.3. Інструкція з охорони праці та пожежної безпеки.....	71
Висновки.....	76
Список використаних джерел.....	78

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасне суспільство стикається з численними викликами, пов'язаними зі здоров'ям, такими як малорухливий спосіб життя, стрес, екологічні загрози та поширення хронічних захворювань. Спортивно-оздоровчий туризм зарекомендував себе як один із найефективніших методів фізичного та психологічного відновлення, про що свідчить великий багаторічний досвід. Спорт і відпочинок у поєднанні, сприяє фізичній активності та психічному благополуччю, пропонуючи збалансований підхід до оздоровлення. Цей вид туризму орієнтований на цілісний розвиток, що поєднує як фізичне, так і морально-етичне виховання. Завдяки активній участі люди покращують свою фізичну форму, одночасно сприяючи позитивній поведінці, емоційній обізнаності та соціальній взаємодії. Такий подвійний підхід особливо корисний для дітей і людей похилого віку, оскільки він надає їм доступні та ефективні способи брати участь у розважальних заходах, які відповідають їхньому віку та можливостям.

Спортивно-оздоровчий туризм охоплює широкий спектр заходів. Вони включають освітній туризм, який часто використовується в системах додаткової освіти для дітей; самоорганізовані походи; комерційно організовані активні поїздки, спрямовані на відпочинок та огляд визначних пам'яток; прогулянки на основі хобі та відпочинку; подорожі вихідного дня з відпочинковою та навчальною складовою; і змагальні спортивні заходи в рамках більш широких ініціатив фізичної культури. Завдяки своїй універсальності спортивно-оздоровчий туризм служить цінним інструментом для вирішення багатьох суспільних завдань, таких як покращення громадського здоров'я, сприяння розвитку молоді, підвищення культурної обізнаності, відволікання молоді від негативного впливу та заохочення до творчої та конструктивної діяльності.

Україна, з її великою територією та різноманітними ландшафтами, може похвалитися багатством природних та історичних місць, що робить її ідеальною для розвитку спортивно-оздоровчого туризму. Унікальні географічні та культурні

пам'ятки країни, створені протягом століть, містять величезний потенціал для діяльності спортивно-оздоровчого туризму, яка може внести значний внесок у здоров'я та благополуччя українських громадян. Розширення цього сектору може дати численні переваги: зниження національного рівня захворюваності, підвищення продуктивності, збільшення тривалості життя, покращення культурної обізнаності та підтримку здоровішого способу життя.

У кваліфікаційній роботі досліджено сучасний стан та перспективи розвитку спортивно-оздоровчого туризму в Україні, проведено об'єктивний аналіз можливостей. Дослідження спрямоване на виявлення унікальних факторів, залучених до розробки та впровадження спортивно-оздоровчого туризму, зосереджуючись на турах, які спеціально відповідають потребам громадян України.

Метою кваліфікаційної роботи є визначення особливостей формування спортивно-оздоровчого туризму в Україні.

Об'єктом дослідження є сектор спортивно-оздоровчого туризму.

Відповідно до мети були визначені наступні **завдання**:

1) вивчити теоретико-методичні основи дослідження спортивно-оздоровчого туризму, його сутність, основні поняття, принципи та форми організації і методи дослідження;

2) проаналізувати тенденції розвитку та основні напрямки діяльності у спортивно-оздоровчому туризмі;

3) визначити стратегічні напрямки та перспективи розвитку спортивно-оздоровчого туризму в Україні.

Для розв'язання поставлених завдань нами були використані такі **методи дослідження**: теоретико-методичний, аналіз статистичних даних, аналіз літератури з теми дослідження, узагальнення і синтезування інформації.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ

1.1. Сутність та основні поняття у спортивно-оздоровчому туризмі

Спортивно-оздоровчий туризм в Україні відіграє важливу роль у національному розвитку фізичної культури і спорту та оздоровлення, орієнтований на сприяння активному відпочинку на природі, цей сектор пропонує доступну та корисну форму дозвілля, яка підтримує розвиток внутрішнього туризму. Роблячи доступними рекреаційні можливості, спортивно-оздоровчий туризм робить значний внесок у загальний розвиток туристичної галузі України, позиціонуючи її як потенційний економічний актив із високою прибутковістю.

Для всебічного вивчення спортивно-оздоровчого туризму необхідне уточнення понятійно-термінологічної основи. Це вимагає чіткого розуміння основної концепції самого «спортивно-оздоровчого туризму», яка охоплює елементи спорту, оздоровлення та туризму разом із конструктивно-географічними принципами, що лежать в основі його організації [1].

Більшість визначень туризму наголошує на тимчасовому перебуванні туриста в місці за межами рідної країни мінімальною тривалістю 24 години без зміни основного місця проживання чи роботи. У міжнародному масштабі загальноприйняте визначення Міжнародної туристичної організації, прийняте Статистичною комісією ООН, описує туризм як «усі форми діяльності осіб, які подорожують або залишаються в місцях за межами свого звичайного середовища не довше ніж один рік з цілями. у зв'язку з відпочинком, бізнесом чи іншими причинами». Це визначення підкреслює широку сферу туризму, що охоплює різні мотивації та ситуаційні контексти, які особливо актуальні для спортивного-оздоровчого туризму, оскільки він часто поєднує рекреаційні та оздоровчі заходи з дослідженням природних і культурних ресурсів і насолодою ними.

У літературі існують різні визначення «спортивно-оздоровчого туризму», деякі з яких представляють різні погляди на цю концепцію.

А. Конох, наприклад, описує його як унікальний вид туризму, який поєднує відпочинок з елементами спорту за умови відповідності фізичних навантажень індивідуальним можливостям. Він зазначає, що спортивно-оздоровчий туризм виник в Україні з низових ініціатив ентузіастів-любителів, і наголошує на поєднанні спорту, відпочинку та розваг. А. Конох також підкреслює його внесок у патріотичне виховання, позитивний вплив на фізичне та психічне благополуччя та його роль у підготовці людей до здорового, активного життя та професійної готовності [15, 16].

П. Масляк, натомість, визначає спортивно-оздоровчий туризм як активну діяльність, коли учасники долають маршрут чи територію, покладаючись на власні фізичні зусилля та силу волі. Він стверджує, що активне перебування в мальовничих та екологічно чистих ландшафтах приносить значні переваги для здоров'я, підкреслюючи відновлювальну силу природних умов.

Н. Іванов розглядає спортивно-оздоровчий туризм як самостійну, соціально орієнтовану діяльність — вибір способу життя багатьох, що сприяє як фізичному, так і духовному зростанню. Для Н. Іванова ця форма туризму виховує повагу до природи, заохочує взаєморозуміння між культурами та служить масовою формою дипломатії, сприяючи безпосередньому знайомству з різними культурами та традиціями. Він наголошує на його інклюзивності з можливостями, доступними для всіх демографічних груп, від маленьких дітей до людей похилого віку.

Л. Шматко стверджує, що аматорський спортивно-оздоровчий туризм виходить за межі типової індустрії послуг, описуючи його як соціально обумовлену діяльність і спосіб життя для багатьох, де він відіграє важливу роль у фізичному розвитку особистості. В офіційному визначенні рішення Київської міської ради від 18 березня 2004 року спортивно-оздоровчий туризм включає як категорійні, так і некатегорійовані походи, які здійснюються ліцензованими туристичними організаціями.

С. Фокін чітко розрізняє «спортивний туризм» і «спортивно-оздоровчий туризм». Обидва зосереджені на піших прогулянках або подорожах, але

спортивний туризм наголошує на складних заходах, які випробовують фізичні та розумові можливості учасників, з метою досягнення стандартів спортивних категорій. Спортивний та оздоровчий туризм, навпаки, надає пріоритет фізичному та розумовому відновленню та розвитку навичок на природі в рекреаційному контексті, часто готуючи учасників до більш напружених екскурсій [32].

Зважаючи на наведені вище погляди та визначення в наукових джерелах, під спортивно-оздоровчим туризмом слід розуміти унікальну форму рекреаційної діяльності, що характеризується активним рухом (наприклад, походами), що сприяє зануренню в природні, культурні та історичні аспекти регіону. Ця діяльність спрямована на відновлення фізичного, психічного та духовного благополуччя, а також підвищення навичок туристів на природі та знань про активний відпочинок.

У спортивно-оздоровчому туризмі активний рух передбачає проходження місцевості з використанням лише особистої, м'язової сили — без моторизованого транспорту. С. Фокін наголошує, що визначальною ознакою як спортивного, так і оздоровчого туризму є подорож або похід, історично визнаний у туризмі неодмінною мандрівкою. У рамках спортивно-оздоровчого туризму основоположним є поняття «спортивна подорож» або «похід». Без нього ця діяльність втрачає свою ідентичність як спортивний та оздоровчий туризм і стає просто локальною подією, такою як змагання чи екскурсія, зосереджена на конкретних техніках туризму. Отже, під спортивно-оздоровчим туризмом розуміють організовану подорож у визначений час і запланованим маршрутом, під час якої учасники подолають природні перешкоди з метою поєднання фізичних вправ та оздоровлення [2].

Для більш чіткого розуміння порівняння цих видів діяльності в таблиці 1.1 порівнюються такі терміни, як «спортивний туризм», «спортивно-оздоровчий туризм» і «рекреаційний туризм». Кожна категорія висвітлює нюанси мети, фізичного попиту та загального досвіду в туристичному спектрі, наголошуючи на різних ступенях викликів і занурення, доступних у кожному типі.

Таблиця 1.1. – Порівняльна характеристика основних термінів спортивно-оздоровчого туризму

№ з/п	Види туризму	Критерії			
		мета	форми	Види діяльності	Функції
	Спортивний туризм	Вдосконалення техніко-тактичної майстерності учасників, забезпечення безпеки майбутніх спортивних туристських походів, виявлення найсильніших команд та учасників, виконання спортивних занять.	Спортивні туристські походи та змагання з техніки спортивного туризму.	Випробування фізичних, психічних і духовних сил людини, підвищення туристичної майстерності туриста, виконання нормативів спортивних розрядів.	Фізичний Розвиток та здоров'я Розвиток навичок Соціальна взаємодія Охорона довкілля Рекреація Розвиток туризму
	Спортивно-оздоровчий туризм	підтримання організму людини і здорового фізичного стану, відновлення фізичних і духовних сил людини	Похід (подорож) туристській табір	відновлення фізичних, психічних і духовних сил людини, вдосконалення туристських знань, умінь і навичок, активний відпочинок, оздоровлення з метою підготовки туристів до спортивних походів і змагань.	Фізичне здоров'я так релаксація Зміцнення імунної системи Розвиток навичок Фізичне здоров'я так релаксація Зміцнення імунної системи Розвиток навичок
	Рекреаційний туризм	Забезпечення комфортних умов для відпочинку Створення умов	Пляжний туризм Екскурсійний туризм Спортивний	відновлення емоційного та фізичного стану вироблення навичок в	Фізичне та психічне відновлення Збереження культурної

		для відновлення фізичного та психологічного здоров'я Розвиток та підтримка інфраструктури Охорона природних та культурних ресурсів Розвиток регіону.	туризм Спортивного оздоровчий туризм Еко- туризм Релігійний Туризм.	спортивному туризмі самопізнання саморозвиток в культурному та історичному середвищі навчальні та розважальні програми Заповідники	спадщини Охорона довкілля Розвиток екологічної свідомості
--	--	---	--	---	---

Джерело: доповнено авторкою на основі джерел [5, 14,17]

Спортивно-оздоровчий туризм відрізняється чотирма основними факторами, які взаємопов'язані та виконують певні ролі:

- спортивна функція орієнтована на досягнення спортивних стандартів, участь у спортивних змаганнях і досягнення особистих або командних віх у туристичній діяльності;
- когнітивна функція включає дослідження та вивчення навколишнього середовища, природи, культури та себе через досвід на природі;
- рекреаційна функція підтримує загальне здоров'я та благополуччя, сприяючи фізичному та духовному відновленню учасників.
- життєво важливі функції охоплюють забезпечення безпеки, основні засоби до існування та навички виживання, особливо в складних або екстремальних умовах.

Помітною перевагою спортивно-оздоровчого туризму є його доступність порівняно з іншими видами туризму, оскільки він працює переважно в природних умовах і зазвичай не потребує істотної інфраструктури чи засобів. Таким чином, учасники часто займаються більшою частиною логістичної та матеріальної підготовки самостійно, додаючи діяльності до доступності [5].

Хоча класифікація спортивного та оздоровчого туризму залишається мінливою, автори часто виділяють конкретні типи, які, на їхню думку, найкраще

представляють цю форму туризму, демонструючи її різноманітність і адаптованість до різних інтересів і здібностей.

Зважаючи на наведені вище погляди та визначення в наукових джерелах, під спортивно-оздоровчим туризмом слід розуміти унікальну форму рекреаційної діяльності, що характеризується активним рухом (наприклад, походами), що сприяє зануренню в природні, культурні та історичні аспекти регіону. Ця діяльність спрямована на відновлення фізичного, психічного та духовного благополуччя, а також підвищення навичок туристів на природі та знань про активний відпочинок.

У спортивно-оздоровчому туризмі активний рух передбачає проходження місцевості з використанням лише особистої, м'язової сили — без моторизованого транспорту. С. Фокін наголошує, що визначальною ознакою як спортивного, так і оздоровчого туризму є подорож або похід, історично визнаний у туризмі неодмінною мандрівкою. У рамках спортивно-оздоровчого туризму основоположним є поняття «спортивна подорож» або «похід». Без нього ця діяльність втрачає свою ідентичність як спортивний та оздоровчий туризм і стає просто локальною подією, такою як змагання чи екскурсія, зосереджена на конкретних техніках туризму [7].

Отже, під спортивно-оздоровчим походом розуміють організовану подорож у визначений час і запланованим маршрутом, під час якої учасники подолують природні перешкоди з метою поєднання фізичних вправ та оздоровлення.

Спортивний та оздоровчий туризм відрізняється чотирма основними функціями, які взаємопов'язані та виконують певні ролі:

- спортивна функція орієнтована на досягнення спортивних стандартів, участь у спортивних змаганнях і досягнення особистих або командних віх у туристичній діяльності;
- когнітивна функція включає дослідження та вивчення навколишнього середовища, природи, культури та себе через досвід на природі;

- рекреаційна функція підтримує загальне здоров'я та благополуччя, сприяючи фізичному та духовному відновленню учасників.
- життєво важливі функції охоплюють забезпечення безпеки, основні засоби до існування та навички виживання, особливо в складних або екстремальних умовах.

Помітною перевагою спортивно-оздоровчого туризму є його доступність порівняно з іншими видами туризму, оскільки він працює переважно в природних умовах і зазвичай не потребує істотної інфраструктури чи засобів. Таким чином, учасники часто займаються більшою частиною логістичної та матеріальної підготовки самостійно, додаючи діяльності до доступності.

У спортивно-оздоровчому туризмі головною метою є підтримка фізичної форми та відновлення фізичного та психічного благополуччя людини. Основні заходи, що підтримують ці цілі, включають структуровані або категоризовані походи та туристичні табори [14].

Категорійні походи служать як основою для більш складних спортивних походів, так і як основний компонент туристичного досвіду. Вони є одним із найпопулярніших і найдоступніших форматів у спортивно-оздоровчому туризмі, що пропонує учасникам можливість розвинути витривалість, набути навичок орієнтування та поступово підготуватися до більш складних походів.

Туристичні табори функціонують як тимчасові або постійні бази для вдосконалення пов'язаних з туризмом знань, умінь і навичок. Табори створюють умови для активного відпочинку, оздоровлення та підготовки до майбутніх походів та змагань. Тут туристи можуть удосконалити навички відпочинку на природі в сприятливій обстановці, здобуваючи практичний досвід.

Додаткові форми спортивно-оздоровчого туризму:

Прогулянки – короткі, доступні, які пропонують розважальний, освітній або змішаний досвід. Прогулянки пропонують легкий вихід у туризм і можуть

варіюватися за фокусом від вивчення навколишнього середовища до легкої фізичної активності.

Екскурсії – організовані групові відвідування певних місць або пам'яток, головним чином з освітньою метою. Екскурсії дозволяють учасникам поглибити свої знання про певне місце чи предмет.

Туристичні змагання (туристичні зльоти) – ці масштабні зібрання зазвичай включають низку туристичних змагань поряд із творчими конкурсами. Вони надають туристам платформу для демонстрації навичок у різних сферах туризму, одночасно сприяючи розвитку почуття спільності.

Експедиції – багатоденні подорожі, спрямовані на наукові пошуки та дослідження. Експедиції часто зосереджені на вивченні певного маршруту, регіону або набору природних чи культурних особливостей. Якщо вони відповідають певним стандартам, їх можна класифікувати як походи в певних туристичних дисциплінах. Залежно від поставленої мети експедиції можуть організовуватися як краєзнавчі, науково-дослідницькі та з іншою спеціалізованою метою [17].

Спортивно-оздоровчий туризм включає кілька основних видів: піший, лижний, водний, гірський, велосипедний, спелеологічний (дослідження печер), а також подорожі на автомобілях і мотоциклах. Часто кілька форм об'єднуються в межах одного маршруту, наприклад, початок подорожі на велосипеді та завершення її пішки, створюючи гібридний або комбінований туристичний досвід.

Кожен вид спортивно-оздоровчого туризму має свої особливості. До них належать рівень доступності, соціальна важливість, розташування, організаційна структура, конкретний маршрут, фізичні потреби, сезонність і демографічні дані учасників. Функціонуючи на перетині спорту та активного відпочинку на природі, спортивний та оздоровчий туризм відіграє важливу роль у просуванні внутрішнього туризму, пропонуючи доступні, але дуже привабливі варіанти відпочинку. На відміну від багатьох інших форм туризму, він не потребує значних фінансових інвестицій, оскільки в першу чергу спирається на природне

середовище, що дозволяє учасникам задовольнити свої рекреаційні потреби з мінімальною інфраструктурою та ресурсами.

1.2. Основні принципи і форми організації та управлінської діяльності у спортивно-оздоровчому туризмі

Сьогодні туризм є одним із найпопулярніших видів масового оздоровлення, рухової активності та занять сучасним спортом. Він пропонує значні можливості для відпочинку, оздоровлення та спортивних занять, поєднуючи різні елементи фізичного виховання, покращення фізичної форми та спортивних досягнень. Завдяки спортивному туризму люди можуть покращити своє фізичне здоров'я, працювати над досягненням спортивних цілей і відчувати особистий розвиток таким чином, щоб сприяти стійкості та самопізнанню.

Витоки спортивно-оздоровчого туризму сягають Європи наприкінці XVIII століття. Спочатку цей вид туризму розглядався переважно як підмножина рекреаційного туризму, спрямованого на компенсацію стресів промислового життя. Проте навіть на ранніх стадіях спортивний туризм почав відрізнятися від інших форм відпочинку своїми унікальними мотивами для самоствердження, особистих викликів і хвилювання від нових вражень. Зростаюча популярність літератури про подорожі дослідників, географів і натуралістів підігрівала бажання відкриттів і пригод, що допомогло сформувати перші мотиви цієї форми туризму.

Спортивно-оздоровчий туризм пережив швидке зростання, починаючи з середини XIX століття, коли спортивні заходи набули популярності як частина основного європейського дозвілля. В Англії були створені перші клуби та асоціації спортивного туризму, які незабаром поширилися по Європі. Ці клуби, часто організовані на добровільних некомерційних засадах, надавали можливість людям будь-якого віку займатися фізичною активністю на природі, а також пропагували ідею про те, що спортивний та оздоровчий туризм може слугувати життєво важливим інструментом розвитку молоді. Таким чином, ця форма туризму

розвивалася в рамках добровільних асоціацій, громадських товариств і клубів, вбудовуючи сильний соціальний та освітній компонент [23].

Спортивний та оздоровчий туризм став життєво важливим сегментом індустрії туризму, спрямованим на зміцнення здоров'я та розвиток фізичних, моральних та інтелектуальних здібностей людини. Він досягає цього, заохочуючи участь у різноманітних спортивних екскурсіях, починаючи від різних рівнів пригодницьких поїздок і змагань до аматорського та активного туризму. Пропагуючи активний підхід до відпочинку, спортивний та оздоровчий туризм виконує багато ролей: рекреаційну, освітню, економічну та інші.

Розташований на перехресті спорту та активного дозвілля в природних умовах, спортивно-оздоровчий туризм також стимулює внутрішній туризм, пропонуючи доступні та ефективні способи відчувати природу. Така доступність робить його особливо цінним у регіонах, де велика частина населення має обмежений наявний дохід, надаючи йому значний соціальний пріоритет як для державних, громадських, так і для комерційних органів.

Спортивно-оздоровчий туризм наголошує на фізичній активності на маршрутах або на відстанях, що вимагає витривалості, сили та сили волі. Значну користь для здоров'я приносять активні подорожі екологічно заповідними територіями, де туристи можуть зануритися в природні ландшафти. Спортивно-оздоровчий туризм сприяє більш глибокому зв'язку з природою, забезпечуючи відпочинок як для тіла, так і для розуму. Вивчення його конкретних функцій дозволяє виявити кілька ключових функцій. Спортивна функція зосереджена на виконанні спортивних нормативів, участі в змаганнях, прагненні до досягнень і перемог. Когнітивна функція, тим часом, передбачає вивчення природного середовища шляхом дослідження та використання спеціалізованого обладнання. Це також веде до самопізнання та особистісного зростання. Рекреаційна функція має важливе значення для відновлення психічної та фізичної життєвої сили, допомагаючи учасникам підтримувати здоровий фізичний стан [7].

Для спортивно-оздоровчого туризму характерні різні типи та форми діяльності (рис. 1.1), кожна з яких адаптована до задоволення різних потреб та інтересів, що робить цей вид туризму одночасно універсальним і доступним для широкого кола учасників.

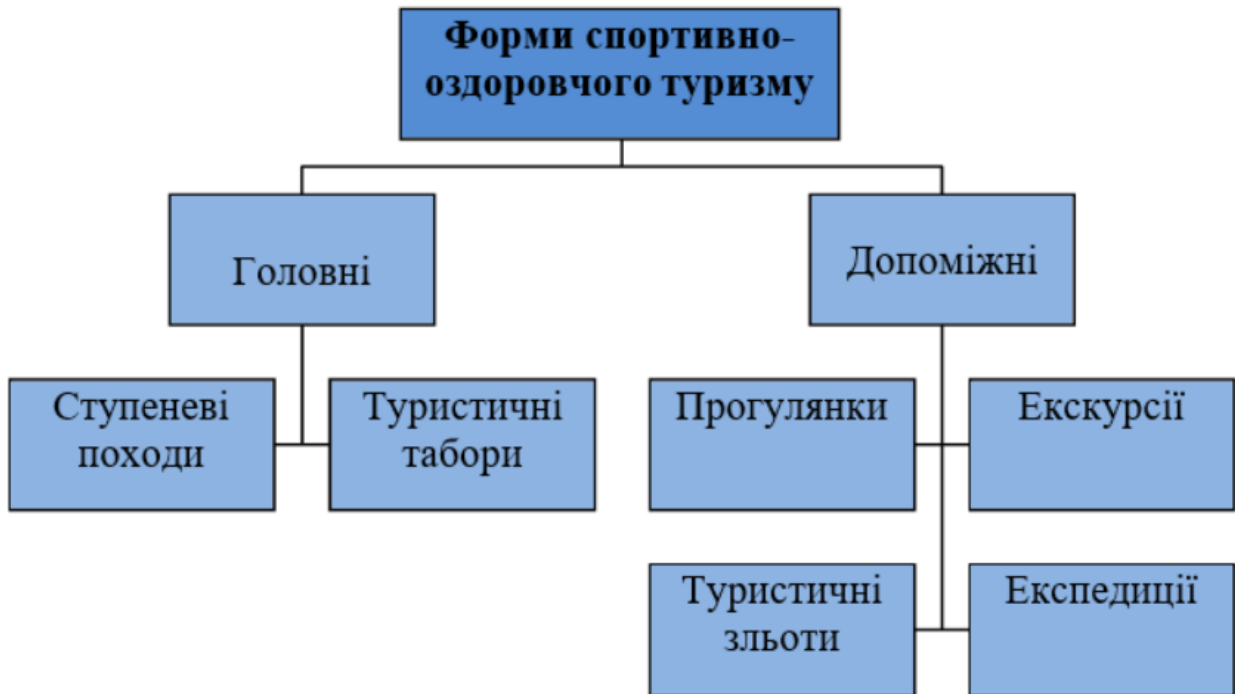

Рис. 1.1. Основні форми спортивно-оздоровчого туризму

Джерело: доопрацьовано авторкою на основі джерел [2, 5]

У спортивно-оздоровчому туризмі різні форми туристичної діяльності прийнято поділяти на основні і допоміжні. Основними формами, необхідними для отримання досвіду та розвитку навичок у цій галузі, є етапні походи та туристичні табори. Етапні походи є основою для просунутих спортивних походів, допомагаючи учасникам розвивати їхні базові навички та пропонуючи доступний спосіб залучення до спортивного та оздоровчого туризму в широкому масштабі. Вони служать вступним і важливим кроком для тих, хто прагне просунути в пов'язаних з туризмом видах спорту.

До допоміжних форм спортивно-оздоровчого туризму відносять ряд інших заходів:

- піші прогулянки — це короткі, легкодоступні екскурсії, призначені для освітніх або рекреаційних цілей, які пропонують м'який вихід у туризм;
- екскурсії передбачають групові відвідування певних місць для ознайомлення з культурними чи природними пам'ятками;
- туристичні зльоти є одними з найпопулярніших туристичних змагань. Ці заходи збирають учасників для низки заходів, поєднуючи різноманітні туристичні навички та творчі конкурси;
- експедиції — це багатоденні заходи, організовані з дослідницькою чи дослідницькою метою, зосереджені на вивченні певного маршруту, території або набору місць. Якщо експедиції відповідають критеріям для певних видів туризму, їх можна класифікувати як походи в межах визначеної категорії складності. Експедиції можуть служити різним цілям, таким як наукові дослідження, історичні дослідження та дослідження місцевого навколишнього середовища.

У спортивно-оздоровчому туризмі туристичні походи також класифікуються за ступенем складності, який визначається довжиною походу, тривалістю та технічними труднощами маршруту. Ця система класифікації включає три рівні складності для дитячих і молодіжних груп і шість категорій для дорослих учасників. Категорія складності призначається на основі оцінки відстані походу, кількості днів і характеру природних або антропогенних перешкод на маршруті [7].

Кожен ступінь і категорія складності дає учасникам прогресивний виклик, який потребує підвищення навичок і витривалості. Пристосовуючи діяльність до цих рівнів, спортивний та оздоровчий туризм пропонує структуроване зростання для всіх учасників, враховуючи початківців, а також тих, хто шукає вищого рівня фізичних і технічних проблем. Основою теоретичної підготовки для тих, хто займається спортивно-оздоровчим туризмом є набуття необхідних знань у таких галузях, як топографія та географія. Цей тренінг озброює учасників навичками орієнтування та розуміння природних ландшафтів, які є вирішальними для безпечного та приємного досвіду під час різноманітних видів спортивного туризму.

Спортивно-оздоровчий туризм є одним з найбільш доступних і популярних видів відпочинку, орієнтованих на оздоровлення. Очікується, що його роль і значення зростатимуть, оскільки сучасне суспільство стикається з проблемами сидячого способу життя. Залучення до спортивн-оздоровчого туризму пропонує ефективне рішення, сприяючи фізичній активності та гарному самопочуттю через відпочинок на природі.

У плановому туризмі основним організуючим елементом є туристичний ваучер, що видається туристичними установами та організаціями. Цей ваучер є гарантією того, що клієнт оплатив зазначені товари та послуги та має право їх отримати. Ці послуги, які можуть включати гідів, екскурсоводів або професійних інструкторів, призначені для максимальної зручності. Заплановані маршрути ретельно нанесені на карту, часто проходять безпосередньо через туристичні бази чи притулки, і мандрівника забезпечують необхідним обладнанням, житлом, харчуванням, медичною допомогою та культурними чи освітніми заходами. У деяких районах транспортні засоби можуть використовуватися для частини поїздки. Цей структурований підхід до туризму з його всебічною підтримкою робить спортивний та оздоровчий туризм доступним навіть для людей похилого віку та осіб із проблемами здоров'я [17].

Піші прогулянки - це популярне заняття помірною рівня, яке передбачає ходьбу на великі відстані, як правило, маркованими стежками. Походи можуть варіюватися від коротких поїздок на півдня до тривалих багатоденних подорожей тривалістю понад 20 днів. Піші прогулянки є недорогою, зручною формою природних вправ, що робить їх особливо привабливими для тих, хто хоче покращити фізичну форму без спеціального обладнання, особливо для людей, які ведуть малорухливий спосіб життя.

Правову базу для цього окреслює стаття 3 Закону України «Про фізичну культуру і спорт», яка встановлює, що «держава регулює відносини у спортивно-оздоровчій сфері шляхом формування державної політики у цій сфері, створення

державних органів та фінансове, матеріально-технічне, кадрове, інформаційне, нормативно-правове забезпечення розвитку фізичної культури і спорту». Цей закон також підкреслює прихильність України до визнання незалежності спортивних рухів та важливої співпраці між державними органами та громадськими організаціями в цій сфері. Через цю нормативно-правову базу держава створила комплексну систему управління для забезпечення ефективного функціонування та розвитку спортивно-оздоровчої діяльності. Ключові аспекти цієї системи управління включають сприяння партнерству між державними органами влади та спортивними організаціями, що забезпечує згуртовану підтримку сектору та полегшує регулювання та планування майбутнього розвитку.

Центральним напрямом діяльності менеджменту спортивно-оздоровчої діяльності залишається формування цілісної державної політики. Основні цілі цієї політики включають організацію масових спортивних змагань і оздоровчих заходів, а також підготовку висококваліфікованої робочої сили для підтримки подальшого розширення та професіоналізації сектора. Цей державний підхід спрямований на стимулювання фізичної активності та зміцнення спортивної та оздоровчої інфраструктури України відповідно до національних цілей охорони здоров'я та цілей розвитку громади. Щоб спортивно-оздоровчий туризм розвивався варто дотримуватись таких основних принципів:

- інтеграція з культурою, оскільки спортивні та оздоровчі заходи є фундаментальним компонентом культурного життя, сприяючи спільним цінностям та ідентичності громади;
- сприяння фізичному та психічному здоров'ю, що не лише покращує фізичну форму, але й підтримує психічне здоров'я, благополуччя та розвиток основних соціальних, організаційних та комунікативних навичок;
- доступність для всіх, спортивні та оздоровчі заклади, послуги та інфраструктура мають бути загальнодоступними, дозволяючи всім верствам населення України брати участь та отримувати користь;

- визнання досягнень, спортивні досягнення слід відзначати та офіційно визнавати, щоб надихати людей і сприяти досконалості;
- залучення громади, місцеві спортивні клуби повинні активно сприяти інклюзії, заохочуючи різноманітну участь у всій громаді для єдності та спільної мети.

Ці принципи служать основою для управління спортивно-оздоровчою діяльністю, забезпечуючи структурований підхід до зміцнення здоров'я, залучення та добробуту громади. На Рис. 1.2. наведено основні напрямки управління та фактори, що впливають на спортивну та оздоровчу діяльність, наголошуючи на стратегічному плануванні, необхідному для дотримання цих принципів і вирішення пов'язаних із ними проблем.

Рис. 1.2. Основні напрями в управлінні спортивно-оздоровчою діяльністю та чинники впливу на неї

Джерело: доповнено авторкою на основі джерел [7, 23]

Ключові напрямки управління спортивно-оздоровчою діяльністю в Україні охоплюють кілька критичних елементів: розвиток законодавчої та нормативної бази, удосконалення структур управління та адаптацію програмних підходів до сучасних потреб. Основними факторами, що впливають на ефективність спортивно-оздоровчого менеджменту, є механізми фінансування, удосконалення систем підготовки кадрів, посилення науково-методичного супроводу, розширення міжнародної співпраці з передовим світовим досвідом.

Центральним елементом ефективного управління спортивно-оздоровчою діяльністю є встановлення узгодженої державної політики та регулювання, які забезпечують важливе керівництво та структуру сектору. Однак багато вчених попереджають, що надмірне державне регулювання може перешкоджати розвитку та гнучкості спортивних і оздоровчих ініціатив. Надмірне регулювання може обмежити інновації, адаптацію на місцевому рівні та сповільнити реагування на нові потреби в громаді. Таким чином, незважаючи на те, що державний нагляд є важливим для узгодженості та якості, потрібно знайти баланс, щоб уникнути пригнічення потенціалу сектору та забезпечити, щоб він продовжував відповідати потребам українського суспільства, що постійно розвиваються.

1.3. Методи дослідження спортивно-оздоровчого туризму

Метод тісно пов'язаний із поняттями методології та методики, які відіграють важливу роль у наукових дослідженнях. Методика ж розглядається як вчення про особливості використання певного методу або системи методів, що включає набір прийомів для здійснення конкретних досліджень [13].

У спортивно-оздоровчому туризмі застосовується широкий спектр методів дослідження, притаманних географічним наукам загалом. За словами О. І. Шаблія, метод наукового дослідження являє собою систему розумових або практичних операцій (процедур), які спрямовані на досягнення пізнавальних завдань з огляду на певну дослідницьку мету. Такий підхід дозволяє здобути необхідну інформацію,

яка відповідає інтересам суспільства або конкретної галузі науки, а також допомагає підтвердити достовірність отриманих результатів.

Конструктивна географія, яка належить до прикладних наук, має свою специфічну методологічну основу. Однак їй також притаманні загальні методи, властиві географічним наукам. Одним із основних методів є картографічний, що передбачає розробку картографічних моделей. Карта в такому контексті є цінним емпіричним інструментом для досліджень у спортивно-оздоровчому туризмі. Вона фіксує результати досліджень через систему позначок, які подано у вигляді легенди — спеціалізованої «мови», що забезпечує точне відображення географічних спостережень [19].

Картографічний матеріал відіграє ключову роль у спортивно-оздоровчому туризмі. Карти дозволяють орієнтуватися на місцевості, створювати туристичні маршрути, а також відображають взаємне розміщення і взаємозв'язки об'єктів. Вони забезпечують зручність для відображення інформації та формують цілісне розуміння просторової організації об'єктів спортивно-оздоровчого туризму, виконуючи функцію зберігання та передачі географічної інформації. Серед загальнонаукових методів, які працюють у спортивно-оздоровчому туризмі, можна виділити кілька ключових, які не глибше розуміють особливості цієї галузі та її розвиток.

Історичний метод вивчає історію розвитку спортивно-оздоровчого туризму з акцентом на просторові та часові аспекти. Він дозволяє відстежити динаміку змін, виявити тенденції та етапи еволюції туризму, враховуючи вплив соціальних і культурних змін.

Порівняльний метод - один із базових підходів у дослідженні спортивно-оздоровчого туризму. За допомогою нього можна виявити відмінності та схожість між кращими об'єктами й видами туризму, що дає змогу сформулювати чіткі уявлення про унікальні риси спортивно-оздоровчого туризму в контексті інших подібних явищ.

Метод аналізу відбувається у відділенні складових елементів спортивно-оздоровчого туризму та їхньому докладному розгляді. Він розуміє, як формується

туристична система, які фактори впливають на її територіальну організацію та як вона взаємодіє з навколишнім середовищем.

Статистичний метод ґрунтується на обробці туристичних даних і використовується для вивчення взаємодії різних видів туризму, а також для оцінки туристичної активності на певній території. Статистичний аналіз дозволяє розрахувати кілька показників, що сприяють глибшому розумінню специфіки та популярності спортивно-оздоровчого туризму в різних регіонах.

Метод класифікації і типізації включає систематизацію об'єктів спортивно-оздоровчого туризму, що дозволяє впорядкувати різноманітні об'єкти та ресурси за певними критеріями, полегшуючи дослідження їхньої ролі в туристичній діяльності.

Районування, полягає в поділі території на окремих зонах, кожна з яких має певну спеціалізацію. Цей метод дає можливість розвитку туристичного потенціалу окремих регіонів, а також оцінити, які саме умови та ресурси найкраще підходять для розвитку спортивно-оздоровчого туризму. Районування може бути корисним для створення карти спортивно-оздоровчого району регіону.

Літературний метод включає аналіз літературних джерел та досвіду інших дослідників. Це важливий етап, на якому вивчаються наукові праці, що стосуються спортивно-оздоровчого туризму, для формування теоретичної бази дослідження.

Описовий метод використовується для дослідження об'єктів, структури, розвитку та сучасного стану спортивно-оздоровчого туризму. Цей метод дає загальну картину про об'єкт дослідження і є основою для більш детальних досліджень [24].

Структурний аналіз дозволяє розподілити систему спортивно-оздоровчого туризму на основні структурні елементи. У спортивно-оздоровчому туризмі виділяються три основні підрозділи: функціонально-компонентний, територіальний та організаційно-управлінський.

Для вивчення проблем і перспектив розвитку спортивно-оздоровчого туризму також застосовуються методи регіонально-статистичного аналізу та соціально-економічного й геоекологічного районування. Джерелами первинної інформації для таких досліджень служать дані обласних управлінь статистики, освіти, гідрометеорології, екологічної безпеки, лісового і водного господарства, а також результати авторських досліджень і регіональні наукові матеріали [33].

У стратегічному плануванні розвитку спортивно-оздоровчого туризму, особливо в західних регіонах України, суттєву роль відіграє метод суспільно-географічного прогнозування. Цей метод допомагає розробити комплексну концепцію розвитку та визначити пріоритети вдосконалення організаційно-просторової структури спортивно-оздоровчого туризму в регіоні.

Системний підхід також має особливе значення у вивченні системи спортивно-оздоровчого туризму. Цей підхід спрямовує дослідників на вивчення загальної структури складних туристичних систем, зосереджуючись на розумінні внутрішніх механізмів і взаємозв'язків між окремими елементами в цих системах. Розкриваючи ці взаємопов'язані частини, системний підхід дає розуміння того, як різноманітні компоненти спортивно-оздоровчого туризму сприяють ширшій туристичній структурі регіону.

Значна увага в дослідженнях спортивного та оздоровчого туризму приділяється оцінці ресурсів, які підтримують відпочинок. Це передбачає як якісний, так і кількісний аналіз природних рекреаційних ресурсів, будь то окремі елементи, ресурсні кластери чи територіальні утворення. Тут об'єктом оцінки є сам природний ресурс, а предметом – його актуальність для рекреаційних галузей, територіальних рекреаційних систем (ТРС) різних рівнів, а також потреби суспільства, рекреаційних груп чи окремих осіб.

Оцінка природних туристичних ресурсів передбачає визначення їх придатності для задоволення рекреаційних і туристичних потреб, а також розуміння того, як ці ресурси просторово розподілені та можуть бути використані для

активного відпочинку. Цей підхід дає змогу планувальникам визначити ключові території, де природні особливості відповідають рекреаційним потребам, сприяючи сталому розвитку туризму, який максимізує екологічні переваги та задовольняє різноманітні потреби користувачів.

Спортивно-оздоровчий туризм потребує ретельної оцінки природних ресурсів, щоб забезпечити їх належне використання. Для діяльності у сфері спортивно-оздоровчого туризму навколишнє середовище має пропонувати певні природні властивості, щоб підтримувати діяльність різного рівня складності, забезпечувати комфортні подорожі та задовольняти освітні та рекреаційні потреби туристів.

Ефективність туристичного маршруту багато в чому залежить від ретельного планування тактичної схеми маршруту, вибору перешкод, визначення відповідних місць для зупинок і ночівель та інших матеріально-технічних міркувань. Широкий вибір варіантів маршруту в межах певної території підвищує привабливість і гнучкість обраної території.

Щоб бути привабливим, туристичний маршрут в ідеалі повинен пролягати через території, багаті на туристичні та рекреаційні ресурси. Особливо привабливими є регіони з мальовничими ландшафтами з видними топографічними об'єктами та краєвидами, чистим і незабрудненим середовищем, лісовими масивами та водоймами, такими як річки та озера. Наявність цих природних визначних пам'яток, а також точок рекреаційного, спортивного, оздоровчого чи освітнього інтересу є вирішальним критерієм у виборі найбільш підходящої території для розробки маршруту [19].

Легкість доступу має важливе значення, тому маршрут слід прокладати в межах території, яка пропонує практичні точки входу та виїзду, а також включає мережу стежок, лісових або польових доріг, що полегшують пересування. До ключових місць має бути легко дістатися з маршруту, включно з основними точками доступу та визначними місцями вздовж стежки, що гарантує, що подорож буде доступною та керованою.

При виборі регіону для туристичного маршруту важливими є кілька додаткових факторів: наявність достовірної інформації про місцевість (наприклад, детальні карти), необхідного обладнання та фінансових ресурсів. Під час планування маршрут слід розробляти логічно та поступово, враховуючи поступове збільшення фізичних та технічних вимог до учасників. Варіанти аварійних виходів також повинні бути нанесені на найближчі населені пункти для безпеки.

Після вибору регіону розробляється конкретний пішохідний маршрут, який часто називають «ниткою» маршруту. Ключові компоненти цього процесу планування включають:

- довжина та тривалість маршруту: визначення загальної відстані в кілометрах і часу, необхідного для проходження маршруту;
- рекреаційні та освітні точки: визначення конкретних орієнтирів або місць для відпочинку та навчання по дорозі;
- початкова та кінцева точки: вибір зручних місць для початку та завершення подорожі;
- місця відпочинку: вибір безпечних, зручних місць для нічних таборів і більш довгих зупинок для відпочинку, які відповідають стандартам безпеки та покращують досвід учасників.

Для маркованих маршрутів, таких як екологічні походи або стежки, маршрут наноситься на карту та позначається на місці, щоб допомогти туристам орієнтуватися. Фізичні навантаження повинні поступово зростати, досягаючи свого піку в середині походу, щоб дати учасникам час для адаптації та акліматизації [24].

Для забезпечення ефективної та приємної подорожі доцільно розділити маршрут на щоденні частини, розробивши графік, який враховує особливості рельєфу, складність маршруту та природні пам'ятки, на яких варто зупинитися. Такий підхід допомагає структурувати щоденний маршрут, щоб збалансувати подорожі з періодами відпочинку, досліджень і огляду визначних пам'яток.

Вибираючи пункти призначення на маршруті, слід робити акцент на об'єктах, які зацікавлять туриста та задовольнять його цікавість, наприклад, мальовничі краєвиди, озера, екологічні стежки, сільські музеї, пам'ятки історії та культури. Такі сайти мають бути не лише візуально привабливими, але й збагачувати культурні та природничі знання учасників.

При плануванні маршруту для певної категорії важливо включити ділянки, які відповідають визначеному рівню складності, вибираючи із сертифікованих складних сегментів у цьому районі. Звичайні природні перешкоди на пішохідних і велосипедних маршрутах для початківців часто включають водні переправи (річки та озера), болотисті ділянки та густі ліси, якими складніше орієнтуватися.

Обідні перерви та місця для кемпінгу повинні бути розташовані в безпечних мальовничих місцях з доступом до чистої питної води. В ідеалі ці території мають мати такі зручності, як річки чи озера, придатні для купання чи риболовлі. На заповідних територіях, таких як національні парки, визначені місця для кемпінгу та відпочинку можуть бути вже позначені та обладнані для туристів. Після завершення маршруту необхідно підготувати необхідну маршрутну документацію. Для неофіційних подорожей достатньо базового маршрутного листа, але для більш офіційних або категоризованих екскурсій потрібна повна маршрутна книга.

Планування спортивно-рекреаційного туризму має відповідати специфіці обраної території, беручи до уваги придатність її природних і культурних активів для запланованої діяльності. Кожен сегмент природи стає середовищем, яке має необхідні якості для досягнення цілей подорожі, тобто сама територія «надає» унікальний досвід на основі своїх особливостей і впливу на відвідувачів.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ У СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОМУ ТУРИЗМІ

2.1. Вплив COVID-19 та війни в Україні на основні напрямки розвитку спортивно-оздоровчого туризму

Сучасний етап розвитку спортивно-оздоровчого туризму та активного відпочинку можна охарактеризувати періодом значного зростання та диверсифікації. Ця епоха відзначається зростанням популярності спортивних заходів і змагань, підвищеним інтересом до активного відпочинку, оздоровлення та екстремальних видів спорту, впровадженням передових технологій у спорт і туризм. У цей час також спостерігається помітне зростання залучення міжнародних туристів до різноманітних спортивних подій та оздоровчих заходів, а також поява нових продуктів комплексного спортивно-оздоровчого туризму, розроблених для задоволення мінливих уподобань споживачів. Зростає кількість доступних спортивних споруд, розробляються нові маршрути для активного відпочинку з метою оздоровлення (Табл. 2.1.), що розширює можливості для любителів активного відпочинку та оздоровлення.

Таблиця 2.1. Основні етапи організації спортивно-оздоровчого туризму в Україні [25]

Етап	Опис
Підготовка до подорожі	Включає в себе вибір маршруту, розробку програми, відбір учасників, планування маршруту, підготовку необхідного спорядження, медичних засобів і продуктів харчування
Проведення подорожі	Включає в себе організацію перевезень, розміщення, харчування, виконання програми туру, забезпечення безпеки, здоров'я та дотримання правил екології
Повернення з подорожі	Включає в себе аналіз та оцінку результатів туру, звітування перед клієнтами, вдосконалення програми та організації подібних турів у майбутньому

Таким чином, сучасний етап розвитку спортивно-оздоровчого туризму та активного відпочинку відрізняється широким спектром пропозицій, які задовольняють різноманітні інтереси та спосіб життя. Однак це розширення також породжує виклики та відповідальність щодо збереження природного середовища та створення безпечних, приємних умов для відпочинку та змагань. У міру подальшого вивчення цих тенденцій вкрай важливо звернути увагу на вплив туризму на місцеві екосистеми та сприяти сталим практикам, які приносять користь як туристам, так і приймаючим громадам [5].

Крім того, структура спортивно-оздоровчого туризму в Україні охоплює різноманітний спектр спортивних дисциплін, які можуть значно покращити загальний туристичний досвід. Різноманітність доступних заходів не тільки задовольняє різні інтереси та вподобання, але й демонструє багату спортивну культуру країни. У наведеній нижче таблиці наведено види спорту, які можна включити в організацію спортивно-оздоровчого туризму в Україні, підкреслюючи можливість як для внутрішніх, так і для міжнародних туристів брати участь у широкому спектрі заходів (Табл. 2.2.).

Таблиця 2.2: Види спорту в організації спортивного туризму в Україні

Види	Опис
Пішохідний туризм	Включає в себе прогулянки та походи в горах, лісах та інших важкодоступних місцевостях
Гірський туризм	Включає в себе високогірні відрядження зі скелелазінням, альпінізмом, гірськими льодолазанням та іншими видами активного відпочинку в горах
Водний туризм	Включає в себе каякінг, веслування, рафтинг та інші види спорту на воді, велотуризм включає в себе велопоход

Джерело: сформовано авторкою на основі джерел [8, 11]

Інтеграція цих видів спорту в туристичний сектор не тільки підвищує привабливість України як місця для спортивного туризму, але й підтримує місцеву економіку, стимулює фізичну активність і популяризує здоровий спосіб життя серед

відвідувачів. Урізноманітвивши спортивні пропозиції, Україна може залучити ширшу аудиторію, включаючи шукачів пригод, оздоровчих туристів і культурних ентузіастів, зрештою сприяючи сталому розвитку туристичної галузі.

Розвиток спортивно-оздоровчого туризму є ключовим напрямком як в українській, так і в світовій індустрії туризму, оскільки він пропонує потенціал для збільшення надходжень до бюджету та залучення більшої кількості іноземних туристів в Україну та інші країни. Популярні аспекти спортивно-оздоровчого туризму включають поїздки на великі події, такі як Олімпійські ігри, участь в організованих спортивних заходах, а також відвідування спортивних пам'яток. Спортивний туризм зазвичай включає три основні галузі: відвідування великих спортивних заходів, заняття груповими спортивними заходами, участь у спортивних програмах [6].

Досвід спортивно-оздоровчого та подієвого туризму часто включає додаткові елементи, такі як відвідування спортивних музеїв, культових стадіонів або арен, де відбувалися відомі події, а також можливості тренуватися з відомими спортсменами чи тренерами. Для багатьох спортивно-оздоровчий туризм — це шлях до підтримання активного способу життя та проведення рекреаційних заходів на природі, таких як піші прогулянки, їзда на велосипеді або водні види спорту. Організатори таких поїздок часто пропонують комплексні пакети, що охоплюють транспорт, проживання, харчування та розваги, щоб підвищити комфорт і задовольнити учасників. Однак пандемія COVID-19 мала глибокий вплив на світовий туризм, порушивши подорожі та туристичну діяльність у всіх секторах. Блокування, закриття кордонів і обмеження на зібрання людей різко скоротили міжнародні подорожі, що призвело до скасування незліченних поїздок і призвело до значних втрат доходів авіакомпаній, готелів, туристичних агентств та інших гравців галузі.

Оскільки міжнародний спортивно-оздоровчий туризм зупинився, люди адаптувалися, шукаючи нові способи залишатися активними вдома чи на місці, займаючись такими видами діяльності, як домашні тренування, біг на відкритому повітрі та їзда на велосипеді. Ця зміна призвела до тимчасового занепаду

міжнародного спортивно-оздоровчого туризму та призвела до зростання внутрішнього туризму, оскільки люди звернули увагу на відпочинок у своїх країнах. А оскільки в Україні з 24 лютого 2022 розпочалось повномасштабне вторгнення рф в Україну, то громадяни нашої країни почали масово виїжджати за кордон.

У відповідь на це сама індустрія туризму зазнала коректив: готелі, ресторани та транспортні послуги зазнали великих втрат і адаптувалися до нових протоколів безпеки. Аналітичний підсумок впливу COVID-19 та війни в Україні на спортивно-оздоровчий туризм, наведено у Табл 2.3., деталізує ці зміни та підкреслює тривалі наслідки пандемії та війни для цього сектору.

Таблиця 2.3. - Показники впливу Covid-19 та війни на спортивно-оздоровчий туризм туризм

№	Показники	Опис показників
1.	Зменшення кількості подій та заходів у спортивно-оздоровчому туризмі	Багато спортивних подій було відкладено або скасовано через пандемію, що привело до зменшення кількості спортивних подій у туризмі.
2.	Зміна масовості спортивно-оздоровчих та подієвих заходів	Більшість спортивних заходів відбувається зараз з меншою кількістю учасників, що спричинило зміну масовості спортивно-оздоровчого туризму
3.	Розвиток віртуальних форматів спортивного туризму	У зв'язку з обмеженнями на масові події, було запроваджено віртуальні формати спортивних подій, такі як віртуальні марафони, що призвело до розвитку віртуального спортивного туризму.
4.	Збільшення популярності спортивно-оздоровчого туризму в Україні	Більшість туристів, які мають намір подорожувати, стали зосереджуватися на відпочинку у власній країні, що призвело до збільшення популярності спортивно-оздоровчого туризму в своїй країні.
5.	Зміни в індустрії туризму	Багато готелів, ресторанів, лікувально-оздоровчих комплексів, турагенств, транспортних компаній зазнали великих фінансових втрат, деякі з них припинили свою діяльність
6.	Зменшення попиту на спортивно-оздоровчий та подієвий туризм	Це значно зменшило економічні доходи країни та завдало удару по розвитку всього сектора туристичного бізнесу

Джерело: сформовано авторкою на основі джерел [15]

Пандемія також підкреслила певні позитивні зрушення в туристичному секторі загалом. Внутрішній туризм відроджується, оскільки мандрівники досліджують

власні країни та обирають менш людні місцеві напрямки. Індивідуальні подорожі також набули популярності, коли люди все частіше обирають екологічно чисті, орієнтовані на здоров'я види діяльності, такі як їзда на велосипеді, піші прогулянки та екскурсії на природі. Цей зсув означає рух до більш стійкого та орієнтованого на оздоровлення туризму. COVID-19 також спонукав до значного перегляду практик і стратегій туристичної галузі. Готелі, туристичні компанії та суміжні підприємства відреагували на це, посиливши заходи безпеки та санітарії, приділяючи пріоритет здоров'ю та благополуччю як клієнтів, так і персоналу. Ця стратегічна спрямованість на покращену гігієну та управління ризиками, ймовірно, стане довгостроковою особливістю, оскільки галузь адаптується до глобального ринку, що більше піклується про здоров'я.

Пандемія COVID-19 спричинила кілька помітних тенденцій у секторі спортивного туризму, оскільки мандрівники адаптуються до нових обставин і зміщують свої переваги в бік безпечніших, здоровіших і екологічніших варіантів. Деякі ключові тенденції, які виникли, включають:

- збільшення попиту на відкритий простір, оскільки люди шукають менш людних і більш відкритих напрямків, популярність таких видів діяльності, як походи, їзда на велосипеді та скелелазіння, зростає. Туристи тяжіють до природних вражень та фізичного розвитку, які забезпечують свіже повітря та достатньо місця для соціального дистанціювання;

- віддавайте перевагу місцям, орієнтованим на природу, зростає попит на відвідування природних місць, таких як ліси, парки, гірські регіони та пляжі. Ці території пропонують не тільки мальовничу красу, але й можливість для занять спортом на свіжому повітрі та фізичної активності.

- зростання екотуризму та природних заповідників, у зв'язку зі зростанням обізнаності про екологічні проблеми та бажання відновити зв'язок із природою, багато туристів тепер віддають перевагу екологічним турам, які мають мінімальний вплив на навколишнє середовище;

- зростання уваги до здорового способу життя, пандемія підкреслила важливість фізичного здоров'я та активності. У результаті помітно зріс попит на такі спортивні заходи, як марафони, триатлони, спортивні фестивалі та різноманітні змагання, оскільки люди прагнуть покращити свою фізичну форму та самопочуття;

- більший акцент на групових заняттях спортом, хоча карантинні обмеження змусили багатьох переключитися на індивідуальні види спорту, тепер інтерес до групових занять відродився. Після пандемії люди прагнуть повернутися до командного спорту, чи то в спортивних таборах для підлітків, чи в групових спортивних турах для дорослих;

- збільшення використання цифрових технологій, пандемія прискорила впровадження цифрових інструментів у спортивно-оздоровчому туризмі. Туристи все частіше використовують мобільні додатки та онлайн-платформи для планування подорожей, пошуку маршрутів і відстеження своїх пригод. Це змінило те, як люди займаються спортивним туризмом [8].;

- віртуальні події та онлайн-тренування, з постійним розвитком технологій віртуальні спортивні події та змагання набули популярності. Ці цифрові альтернативи пропонують учасникам можливість дистанційно займатися спортом та оздоровчими вправами зменшуючи ризик зараження. Онлайн-навчання також набуло більшого поширення, що дозволяє людям вдосконалювати свої навички, не виходячи з дому;

- альтернативні види транспорту, щоб зменшити вплив переповненого громадського транспорту, люди звернулися до альтернативних видів транспорту, таких як велосипеди, електричні скутери та електровелосипеди. Ці варіанти не тільки підтримують соціальне дистанціювання, але й сприяють фізичній активності та пропонують чистіший і екологічніший спосіб подорожувати;

- індивідуальні тури набувають популярності, оскільки багато мандрівників обирають сольні тури, які дозволяють їм уникнути великих груп і мінімізувати контакти з іншими. Ця тенденція відображає прагнення до більш безпечних, більш персоналізованих вражень;

- підвищений акцент на протоколах гігієни та безпеки, оскільки люди стали більш свідомими щодо гігієни в громадських місцях, спортивні тури тепер включають суворі заходи безпеки, особливо під час повітряних тривог та протоколи охорони здоров'я, щоб запобігти поширенню хвороб, як-от COVID-19. Туроператори запровадили посилені методи дезінфекції та встановили нові правила для забезпечення безпеки учасників;

- зростання місцевого туризму, оскільки все ще діють обмеження на міжнародні подорожі, багато туристів зосередилися на дослідженні власних регіонів або країн. Цей перехід у бік місцевого туризму підвищив інтерес до домашніх видів спорту та пригод на природі;

- підвищена увага до здоров'я та фізичної форми, у результаті пандемії та війни люди почали розуміти важливість залишатися активними та підтримувати фізичну форму. Ця зміна відображається у зростанні популярності т походів, їзди на велосипеді, плавання, йоги та інших видів спорту, які зміцнюють фізичне здоров'я.

Загалом пандемія та війна змінила ландшафт спортивно-оздоровчого туризму збільшення попиту на види діяльності на свіжому повітрі, на природі та здоров'я, одночасно сприяючи інноваціям у подорожах, технологіях і протоколах безпеки. Ці тенденції свідчать про те, що спортивно-оздоровчий туризм розвивається в напрямку більш персоналізованих, екологічно свідомих і орієнтованих на здоров'я досвідів [11].

Пандемія підкреслила важливість фізичної та психічної стійкості, спонукавши багатьох переглянути свої звички та прийняти нові форми фізичних вправ і відпочинку. У результаті в активному відпочинку та спортивному туризмі стали очевидними декілька нових тенденцій:

- розширення спортивних споруд та ігрових майданчиків: оскільки люди повертаються до свого способу життя до пандемії, зростає попит на спортивні майданчики. Повторне відкриття цих приміщень, включаючи тренажерні зали,

спортивні клуби та спортивні майданчики на відкритому повітрі, було зустрінuto з ентузіазмом, оскільки люди відновили свої спортивні змагання та тренування;

- зростання онлайн-спорту через соціальне дистанціювання та обмеження особистої активності багато людей звернулися до віртуальних фітнес-класів і онлайн-тренувань. Цей перехід до онлайн-спорту під час карантину виявився ефективним для багатьох, і очікується, що ця тенденція збережеться і після пандемії;

- зростання нетрадиційних форм активного дозвілля: Період карантину змусив багатьох людей відкрити для себе нетрадиційні види спорту, такі як катання на велосипеді, скейтборді, роликівих ковзанах та інші альтернативні види діяльності. Ці нові хобі, часто більш доступні та приємні, можуть продовжувати набирати популярність навіть після пандемії, оскільки люди продовжують шукати різноманітні та творчі способи залишатися активними, а рух – це життя;

- підвищений інтерес до природи та відкритих просторів, багато людей звернулися до зовнішнього середовища для фізичних вправ відпочинку та оздоровлення. Парки, ліси, озера та заповідники стали популярними місцями для прогулянок, походів і дозвілля. Очікується, що ця тенденція до відпочинку на природі збережеться, оскільки люди продовжуватимуть цінувати розумові та фізичні переваги проведення часу на свіжому повітрі.

Сучасний етап розвитку спортивно-оздоровчого туризму можна охарактеризувати як період бурхливого зростання та диверсифікації, хоча війна вносить свої корективи, ми вже адаптувалися до обмежень під час комендантських годин та поведінки і необхідних дій щодо заходів безпеки під час повітряних тривог. Спортивно-оздоровчий туризм зазнав значного стресу при пандемії та війні, але не припиняв своєї діяльності, адаптуючись до нових умов, надалі набуває розвитку і відзначається зростанням інтересу до екстремальних видів спорту, зростанням участі в активних видах дозвілля та дедалі більшим використанням передових технологій в організації подій та досвіді учасників. На цьому етапі також спостерігається помітне

зростання міжнародної привабливості спортивного туризму, оскільки все більше іноземних туристів відвідують глобальні спортивні події та оздоровчі заходи [12].

Крім того, зростає доступність спортивних об'єктів, з'являється більше місць, доступних для туристів, розробляються нові маршрути активного відпочинку. Ці розробки роблять спортивно-оздоровчий туризм і активний відпочинок більш доступними для ширшої аудиторії, сприяючи глобальній спільноті любителів спорту.

Однак це швидке зростання також несе нові виклики, особливо щодо стійкості природного середовища та забезпечення безпеки як туристів під час повітряних тривог, так і учасників. Із зростанням популярності спортивно-оздоровчого туризму зростає потреба у створенні безпечних, екологічно чистих місць для відпочинку, а також управління впливом масових заходів на навколишнє середовище [15].

Сучасний спортивно-оздоровчий туризм і активний відпочинок тепер охоплюють суміш традиційного дозвілля і передових технологій. Ця інтеграція дозволяє ентузіастам досліджувати різноманітні можливості для спорту та відпочинку, від онлайн-занять фітнесом до віртуальних змагань. Тенденція поєднання традиційних форм відпочинку з інноваційними цифровими інструментами продовжує розвиватися, надаючи учасникам більший доступ і гнучкість у тому, як вони займаються спортом і дозвіллям.

У майбутньому розвиток віртуальних форматів і зростання внутрішнього туризму, ймовірно, визначать майбутнє спортивно-оздоровчого туризму та активного відпочинку. Оскільки технології продовжують розвиватися, очікується, що з'являться нові можливості, які ще більше збагатять досвід, доступний для тих, хто шукає активного дозвілля. Ця динамічна взаємодія між традиціями та інноваціями прокладає шлях до більш інклюзивного та доступного ландшафту спортивного туризму, обслуговуючи ширшу аудиторію та сприяючи глибшому зв'язку як з місцевим середовищем, так і з глобальними спортивними подіями.

2.2. Аналіз основних тенденцій розвитку спортивно-оздоровчого туризму в Україні

За останнє десятиліття стає все більш очевидним, що спортивно-оздоровча діяльність є одним із ключових цивілізаційних трендів. Країни з розвинутою економікою запровадили численні національні та регіональні програми, спрямовані на заохочення громадян до активного способу життя та занять спортом. З 2010 року проводиться систематичний збір даних не лише про елітних спортсменів, а й про рівні фізичної активності різних демографічних груп, включаючи вікові та соціальні категорії.

У багатьох розвинутих країнах сектор спорту та оздоровлення є пріоритетним у ширшому контексті соціально-економічного розвитку. Система охорони здоров'я все більше переплітається зі спортом, визнаючи значний вплив фізичної активності на загальний стан здоров'я населення. Поряд із індивідуальною відповідальністю за здоров'я все більше уваги приділяється державній відповідальності. Зараз політики віддають перевагу розвитку сфери спорту та відпочинку, визнаючи її життєво важливу роль у забезпеченні здоров'я. Це зумовлює необхідність створення комплексних спортивних та оздоровчих програм, які підкріплюються індивідуальним підходом до управління здоров'ям, що включає дотримання здорового розпорядку дня, заняття спортом та регулярний моніторинг стану здоров'я громадян країни [18].

Участь у фізичному вихованні та спорті відіграє фундаментальну роль у підвищенні фізичних здібностей людей, сприянні всебічному особистому розвитку та покращенні розумової та фізичної працездатності. Ці заходи сприяють фізичному самовдосконаленню, розвивають організаційні навички та навички особистої гігієни, а також заохочують стійкість за допомогою таких практик, як ранкова зарядка. Спорт сприяє вихованню патріотичних, моральних та естетичних цінностей, а також підвищенню змагального духу та спортивної майстерності.

В умовах проблем сьогодення необхідність збільшення фізичної активності та відпочинку набули актуальності. Міцний імунітет, зміцнений регулярними

фізичними вправами, значно підвищує ймовірність того, що симптоми захворювання будуть легшими у випадку вірусної інфекції. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) виступає за спорт на витривалість як цінний інструмент у боротьбі з коронавірусом, наголошуючи на критичній ролі фізичної активності у зміцненні здоров'я та стійкості перед обличчям нових ризиків для здоров'я.

Дослідження, проведені в усьому світі, встановили чіткий зв'язок між фізичною активністю людини та різними аспектами здоров'я, зокрема психологічним благополуччям, емоційною стабільністю, здатністю працювати в команді, соціальними зв'язками, інтелектуальним зростанням і загальною задоволеністю життям. Наприклад, Всесвітня організація охорони здоров'я вказує, що регулярна фізична активність може знизити ризик смертності приблизно на 30-40%, зменшити захворюваність на рак грудей і товстої кишки на 21-25%, а також зменшити рівень депресії приблизно на 30-40%. Крім того, такий вибір способу життя може зменшити ризик багатьох інших захворювань.

Дані Євростату вказують на значне збільшення — на 27% — частки населення віком від 18 років, яке займається фізичною активністю принаймні раз на тиждень у різних європейських країнах між 2016 і 2021 роками. Скандинавські країни демонструють найвищий рівень залученості до масовий, професійний і оздоровчий спорт, якими займається понад 70% населення. І навпаки, такі країни, як Туреччина, Болгарія та Румунія, повідомляють про рівень участі менше 10%.

Іншою важливою тенденцією в розвинутих економічних країнах є зростання участі літніх людей у спорті та фізичних навантаженнях. За останні роки помітно збільшилася кількість людей похилого віку (65+), які беруть участь у спортивних змаганнях, марафонах, фітнес-заняттях. Наприклад, частка фізично активних людей похилого віку у Сполученому Королівстві зросла з 28% до 40% між 2016 і 2021 роками, тоді як в Австралії цей показник підскочив з 27% до майже 80%, а в Нідерландах — з 30% до 48%. Це підкреслює вирішальну роль, яку відіграють спорт

і оздоровча діяльність у покращенні якості життя, підвищенні продуктивності праці та подовженні продуктивної тривалості життя людей [25].

Поява покоління Z, тих, хто народився після 2000 року, є додатковим каталізатором зростання в секторі спорту та здоров'я. За прогнозами, до 2030 року це покоління становитиме понад 40% економічно активного населення. Це покоління, яке характеризується самобутньою культурою, яка наголошує на здоровому способі життя, все більше відходить від куріння та приймає спорт як невід'ємну складову свого повсякденного життя.

Однак, незважаючи на зростаючий наголос на здоровому способі життя та популярність пов'язаних з ним ідеалів у соціальних мережах, швидкі темпи цифровізації ставлять під загрозу заняття спортом серед підлітків. Багато молодих людей тяжіють до віртуальних ігор і кіберспорту, часто за рахунок традиційної фізичної діяльності, спорту та відпочинку на природі. Для протидії цій тенденції вкрай необхідно розробити комплексні державні стратегії, реалізувати соціальні програми, створити необхідні інформаційні, економічні та соціальні умови для залучення молоді до справжнього спорту.

В Україні існує значний потенціал для підвищення мотивації населення до рухової активності, сформований різними як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами. Це включає в себе розвиток інтересів до фітнесу та використання організаційних та управлінських можливостей різних зацікавлених сторін у спортивній індустрії. Визначаючи стратегічні пріоритети та впроваджуючи інноваційні технології, стає можливим створити більш привабливе середовище, яке заохочує широке залучення до фізичної активності [28].

Історично традиційні спортивні організації, такі як спортивні клуби, атлетичні асоціації та спортивні школи, були основними постачальниками пов'язаних зі спортом послуг. Ці організації значною мірою поклалися на державне фінансування та працювали переважно як некомерційні організації, зосереджуючись на залученні громади, а не на комерційній вигоді. Проте з початку

2000-х років в Україні спостерігається помітний зсув у бік зростання фітнес-індустрії, що відповідає світовим тенденціям у сфері спортивно-оздоровчих послуг.

Цей сектор, характеризується розвитком комерційних спортивних організацій, зокрема фітнес-центрів, тренажерних залів і оздоровчих клубів, які все більше надають якісніші послуги з фізичного виховання та оздоровлення, ніж їхні традиційні аналоги. Ці організації призначені для задоволення різноманітних потреб споживачів і надання більш повного спектру послуг, таких як персоналізовані програми тренувань, групові заняття фітнесом, оздоровчі консультації та найсучасніше фітнес-обладнання [30].

У таблиці 2.4 наведено комплексний огляд тенденцій щодо основних показників розвитку сфери спортивно-оздоровчої діяльності в Україні.

Таблиця 2.4. - Показники розвитку спортивно-оздоровчої діяльності в Україні

Показники	2016	2017	2018	2019	2020	Приріст 2020/2016, %
Чисельність населення, млн. чол.	45,8	42,8	42,6	42,2	41,9	-8,5
Чисельність людей, задіяних у фізичній культурі і спорті, тис. чол.	5474,7	5841	6147	6383	6638	21,3
Чисельність працівників, зайнятих у сфері фізичної культурі і спорту, тис. чол.	19	18	21	21	20	6,9
Спортивні споруди, всього од.	80193	81910	82719	80315	79880	-0,4
у тому числі:						
басейни	534	557	545	557	560	4,9
спортивні зали площею не менше 162 м ²	14664	14791	14771	14634	14675	0,1
дитячі майданчики з тренажерами	12435	13208	13726	13955	13973	12,4

Джерело: сформовано авторкою на основі джерел [20, 37, 40]

Дані свідчать про значне зростання кількості громадян, які займаються фізичною культурою та спортом, за період з 2016 по 2020 роки, загалом на 21%. Ця висхідна тенденція ще більше підкреслюється зростанням відсотка населення, яке активно займається спортом і пов'язаною із здоров'ям діяльністю, яка зростає з 11,6% у 2016 році до 17,1% у 2020 році. Фактори, що сприяють цій позитивній тенденції, можуть включати розширення доступних спортивних об'єктів, пропаганду оздоровчих кампаній і розвиток програм на рівні громад, які заохочують фізичну активність. Крім того, зростаюча популярність фітнес-трендів і фітнес-індустрії також можуть відігравати важливу роль у залученні більшої кількості людей до активного способу життя.

Загалом, ці події означають багатообіцяючу траєкторію для сектору спортивно-оздоровчого туризму в Україні, підкреслюючи важливість продовження інвестицій у зміцнення здоров'я та розвиток середовища, яке підтримує фізичну активність для всіх громадян. Таке зростання не лише покращує індивідуальний добробут, але й сприяє загальному здоров'ю нації, підкреслюючи цінність активного населення у створенні більш здорового суспільства.

Незважаючи на виклики, пов'язані з війною в країні обмеженнями та загалом економічною нестабільністю, кількість людей, які працюють у сферах спорту та охорони здоров'я, продовжує зростати. Ця тенденція значною мірою пояснюється психологічними факторами, оскільки багато людей дедалі більше усвідомлюють важливість збереження свого здоров'я. Перехід до дистанційного навчання та роботи для багатьох співробітників, студентів та учнів активізував пошук альтернативних способів підтримувати фізичне благополуччя в цей час [36].

Ключовим аспектом державної політики в Україні щодо спорту та здоров'я є сприяння ініціативам, спрямованим на спортивну реабілітацію та підтримку людей з обмеженими можливостями. В Україні запроваджено п'ять першочергових заходів щодо сприяння спортивно-оздоровчій реабілітації людей з інклюзією:

- реабілітаційні та спортивні зустрічі, їх організовує Український центр фізичної культури та спорту інвалідів, відомий як Інваспорт, з метою сприяння фізичним навантаженням, адаптованим для людей з обмеженими можливостями;
- Всеукраїнські оздоровчі табори під керівництвом Національного комітету спорту осіб з інвалідністю України, ці табори надають можливість людям з обмеженими можливостями займатися спортивно-оздоровчими заходами;
- фізкультурно-спортивні реабілітаційні табори організовані Фондом соціального захисту осіб з інвалідністю спільно з обласними центрами фізичної культури і спорту інвалідів, спрямовані на реабілітацію за допомогою спорту;
- реабілітаційно-спортивні зустрічі для ветеранів АТО та учасників бойових дій. Ці заходи спрямовані на бійців, які отримали поранення або отримали інвалідність під час служби на сході України, організовані Національним комітетом спорту інвалідів України з метою підтримки їх фізичного відновлення;
- Програма активної реабілітації «Повернення до життя»: ця ініціатива, підтримана різними організаціями, зокрема Національною асамблеєю осіб з інвалідністю України та Агентством підтримки та постачання НАТО в Україні, спрямована на сприяння активній реабілітації людей з інвалідністю.

Ці програми проводяться в Західному реабілітаційно-спортивному центрі, який вміщує учасників з усіх регіонів України, сприяючи інклюзивності та залученню до фізичної активності.

На сьогодні в Україні діє мережа регіональних центрів розвитку фізичної культури і спорту для осіб з інвалідністю. До цієї мережі входять 25 дитячо-юнацьких спортивних шкіл для дітей-інвалідів, спеціалізовані школи для спортсменів паралімпійського резерву, міські та районні центри фізичної культури і спорту інвалідів, а також 103 обласні реабілітаційно-спортивні клуби для інвалідів.

При дослідженні складу послуг, які пропонуються в різних галузях спортивної індустрії, стає очевидним, що спостерігається помітна тенденція до збільшення обсягів послуг, що надаються приватними закладами та фітнес-

центрами. Це зростання відбувається паралельно з поступовим зниженням пропозицій від традиційних спортивних клубів і секцій.

У таблиці 2.5. представлені детальні структурно-динамічні зміни, які ілюструють розвиток ринку спортивних послуг в Україні. Ці зміни підкреслюють мінливий ландшафт спортивної індустрії, де приватні фітнес-центри та заклади стають все більш популярними серед споживачів.

Таблиця 2.5. - Тенденції розвитку ринку спортивних послуг в Україні

Показники, тис. грн.	2015	2017	2018	2019	2020	Приріст, %
Усього	4862996,4	5899335,0	9348325,2	10147453,0	8746480,2	79,9
Функціонування спортивних споруд	759587,3	1167885,0	1309205,4	1930141,8	1128810,0	48,6
% у структурі	15,6	19,8	14,0	19,0	12,9	-2,7
Діяльність спортивних клубів	3206443,0	3075914,7	5846868,4	5276969,9	5181465,0	61,6
% у структурі	65,9	52,1	62,5	52,0	59,2	-6,7
Діяльність фітнес-центрів	504644,1	845569,0	1101207,1	1444418,2	1480444,1	193,4
% у структурі	10,4	14,3	11,8	14,2	16,9	6,5
Інша діяльність у сфері спорту	476253,1	809966,3	1091044,3	1495923,1	955761,1	100,7
% у структурі	9,8	13,7	11,7	14,7	10,9	1,1

Джерело: сформовано авторкою на основі джерел [37, 40]

За останні 5 років, спостерігається суттєве зростання обсягів спортивних послуг, що надаються фітнес-центрами та суб'єктами господарювання, що надають інші види послуг у сфері спортивно-оздоровчого туризму. Це свідчить насамперед про процеси розвитку приватного бізнесу в даній сфері, оскільки переважна частина послуг у сфері функціонування спортивних споруд та діяльності спортивних клубів і секцій здійснюються під керівництвом або частково за підтримки державних та місцевих органів влади. Наведені структурні зміни підтверджують світові тенденції щодо розвитку бізнесу у сфері спорту та розвитку масового спорту серед населення.

Ця динаміка відображає ширші тенденції у сфері спорту та здоров'я, де все більш пріоритетним стає цілісний підхід до спортивно-оздоровчого туризму. Дані в таблиці 2.5 додатково пояснюють конкретні зміни в пропозиціях послуг, рівнях участі та динаміці ринку в спортивно-оздоровчій сфері, дозволяючи зацікавленим сторонам краще зрозуміти основи спорту та відпочинку в Україні, що розвивається. Це розуміння має важливе значення для розробки стратегій, які відповідають потребам і вподобанням сучасних споживачів, зрештою покращуючи загальний досвід і ефективність спортивно-оздоровчих послуг у всій країні [35].

Важливо підкреслити, що Україна має значний природно-рекреаційний потенціал для розвитку спортивно-оздоровчого туризму. Однак цей потенціал залишається значною мірою недостатньо використаним через низку проблем, зокрема відсутність достатньої державної підтримки, недостатню рекламу та нерозвинену інфраструктуру. Ці фактори перешкоджають повній реалізації потенціалу країни стати визначним напрямком активного та оздоровчого туризму.

За даними Державної служби статистики України (табл. 2.6), у 2020 році загальна кількість осіб, які займалися спортивно-оздоровчим туризмом, становила 1165 осіб. Ця цифра означає зменшення на 2 788 осіб порівняно з попереднім роком і зменшення на 1 428 осіб порівняно з 2017 роком. Хоча це зниження помітне, важливо визнати, що спортивний туризм в Україні все ще є перспективним, особливо порівняно з попередніми роками.

Позитивною тенденцією є збільшення кількості іноземних туристів, які шукають досвіду спортивного туризму в Україні. У період з 2017 по 2019 рік кількість іноземних туристів у цьому сегменті постійно зростала, що свідчить про зростаючий міжнародний інтерес до активних туристичних пропозицій України.

За останні роки внутрішній туризм зазнав значного зростання. Це свідчить про те, що українці все частіше займаються спортивними та оздоровчими подорожами в межах власної країни, що свідчить про ширшу популяризацію цього виду туризму. Зростання внутрішнього туризму також можна пояснити

розширенням різноманітності доступних послуг, оскільки все більше напрямків обладнано для туристів, які шукають активного відпочинку.

Таблиця 2.6. - Кількість осіб, які скористалися послугами спортивно-оздоровчого туризму в Україні за 2017-2020 рр.

Кількість туристів, чол	2017	2018	2019	2020	Приріст, 2020/2017		Приріст, 2020/2019	
					чол.	%	чол.	%
	2593	3352	3953	1165	-1428	-55	-2788	-71
у тому числі обслуговано								
туроператорами	1706	1934	2132	755	-951	-56	-1377	-65
турагентами	887	1418	1821	410	-477	-54	-1411	-77
з них								
в'їзних (іноземних) туристів	225	235	194	256	31	14	62	32
у тому числі обслуговано								
туроператорами	225	205	175	256	31	14	81	46
турагентами	–	30	19					
виїзних туристів	1235	1793	1451	336	-899	-73	-1115	-77
внутрішніх туристів	1133	1324	2308	573	-560	-49	-1735	-75

Джерело: Державна служба статистики України [40]

Серед найбільш привабливих регіонів для спортивного туризму в Україні є Карпатський регіон. Ця територія виділяється як центр інфраструктури активного туризму, що може похвалитися широким спектром об'єктів, зокрема гірськолижними курортами, пішохідними стежками та маршрутами для рафтингу гірськими річками. Карпати є ключовим напрямком як для внутрішніх, так і для міжнародних туристів, які шукають пригод на природі та активного відпочинку, що робить їх центральним напрямком розвитку спортивного туризму в країні.

Незважаючи на виклики, зростаючий інтерес до спортивного туризму, особливо в Карпатах, свідчить про те, що за умови покращення підтримки та інфраструктури Україна має потенціал стати значним гравцем на світовому ринку спортивно-оздоровчого туризму.

2.3. Стан охорони навколишнього середовища у спортивно-оздоровчому туризмі

Спортивно-оздоровчий туризм є популярною формою активного відпочинку, яка сприяє зміцненню здоров'я людей і розвитку туристичної індустрії. Однак діяльність, пов'язана з цим видом туризму, часто впливає на навколишнє середовище, викликаючи екологічні проблеми. У цій статті аналізується сучасний стан охорони довкілля у спортивно-оздоровчому туризмі та пропонуються шляхи його покращення.

Вплив спортивно-оздоровчого туризму на довкілля може як позитивний, так і негативний вплив. Позитивний вплив передбачає спортивно-оздоровчий туризм, як екологічно орієнтовану діяльність, часто базується на використанні природних ресурсів: гірських маршрутів, річок, лісів та інших природних локацій. Правильно організований туризм сприяє:

- розвитку екологічної культури серед туристів;
- впровадженню природоохоронних заходів у регіонах;
- популяризації природоохоронних зон, що стимулює їх фінансування.

Негативний вплив незважаючи на переваги може мати неконтрольовану діяльність у сфері спортивно-оздоровчого туризму та може завдати шкоди:

- фізичне руйнування територій: перевантаження туристичних маршрутів спричиняє ерозію ґрунтів, знищення рослинного покриву;
- забруднення територій: залишки сміття, паління вогнищ, використання пластикових виробів забруднюють довкілля;
- порушення екосистем: масове перебування туристів впливає на флору і фауну, порушує природний баланс;
- шумове забруднення: спортивні заходи, такі як рафтинг чи мотокрос, створюють акустичний стрес для тварин.

У багатьох регіонах України відсутні чіткі регулювання та контроль за впливом спортивно-оздоровчого туризму на навколишнє середовище. Багато зон не

мають визначених норм використання, що призводить до хаотичної експлуатації ресурсів. Низька екологічна свідомість туристів, оскільки багато учасників спортивно-оздоровчих подорожей не дотримуються принципів відповідального туризму, залишаючи після себе сліди сміття та руйнування.

Недостатнє фінансування природоохоронних заходів також відіграє значну роль, оскільки національні парки та природоохоронні території, що слугують базою для спортивно-оздоровчого туризму, часто мають обмежені фінансові ресурси для забезпечення охорони довкілля.

Шляхи покращення охорони навколишнього середовища включають: екологічне планування туризму (розробка та впровадження чітких екологічних норм для зон спортивно-оздоровчого туризму, обмеження кількості туристів на маршрутах, визначення зон для організованого встановлення наметів та розведення вогнищ); освіта та інформування (проведення еко-освітніх кампаній для туристів і туроператорів, встановлення інформаційних стендів із правилами поведінки в природних зонах, включення екологічних тренінгів у програми підготовки гідів); впровадження "зелених" технологій (використання екологічно чистих матеріалів під час туристичних подорожей, забезпечення туристичних баз обладнанням для сортування відходів і систем очищення води); контроль і моніторинг (створення механізмів контролю за дотриманням екологічних норм у туристичних зонах, моніторинг стану екосистем на основі регулярних досліджень і статистичних даних); фінансування та підтримка (залучення державних і приватних інвестицій).

Стан охорони навколишнього середовища у спортивно-оздоровчому туризмі є критично важливим фактором для збереження природних ресурсів і сталого розвитку цієї галузі. Розробка екологічних регламентів, підвищення свідомості туристів та впровадження сучасних підходів до управління природними зонами можуть мінімізувати негативний вплив туризму на довкілля. Баланс між використанням природних ресурсів і їх збереженням є ключовим принципом сталого розвитку спортивно-оздоровчого туризму.

РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

3.1. Стратегічні напрямки розвитку спортивно-оздоровчого туризму в Україні

Вивчаючи структурні та географічні аспекти спортивно-оздоровчого туризму, важливо враховувати як зовнішні, так і внутрішні чинники, які впливають на функціонування та зростання сектора. Розвиток і організація спортивно-оздоровчого туризму має бути стратегічно узгоджена з чіткими цілями, завданнями, викликами та майбутніми можливостями, які мають бути відображені в географічному та структурному аналізі території. Ці міркування покладено в основу Стратегії розвитку спортивно-оздоровчого туризму країни.

Ця стратегія має бути не лише невід'ємною частиною національної туристичної політики, а й відповідати ширшим освітнім, дослідницьким, екологічним та культурним цілям. Основним завданням Стратегії є створення сприятливих умов для ефективного та всебічного розвитку активного туризму у країні, забезпечення його довгострокової стійкості та інтеграції в ширшу туристичну структуру України [8]. Для цього необхідно вирішити такі основні завдання:

- інтеграція спортивно-оздоровчого туризму в освітні заклади, сприяння обізнаності та залученню до спортивно-оздоровчого туризму в ранньому віці допоможе виховати культуру активного життя та участі в цих видах діяльності серед усіх демографічних груп;
- створення комплексної бази даних туристичних маршрутів спортивно-оздоровчого туризму слугуватиме центральним ресурсом як для внутрішніх, так і для міжнародних туристів, пропонуючи детальну інформацію про доступні види діяльності та напрямки;
- координація між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями. Ефективна співпраця між усіма

зацікавленими сторонами має вирішальне значення для забезпечення наявності необхідних політик, ресурсів та інфраструктури для підтримки та розвитку сектора;

- розширення та модернізація туристичної інфраструктури. Щоб задовольнити зростаючий попит і підвищити якість послуг, необхідні значні оновлення туристичної інфраструктури регіонів країни. Це включає розширення та покращення спортивних споруд, варіантів розміщення та транспортних мереж.

Успішна реалізація Стратегії розвитку спортивно-оздоровчого туризму країни базується на поетапному підході, який починається з ретельного аналізу поточної ситуації з подальшим визначенням майбутніх можливостей і розробкою чіткого та дієвого плану (Табл. 3.1.). Ці етапи керуватимуть зусиллями регіонів країни, спрямованими на розвиток процвітаючого сектору спортивно-оздоровчого туризму, який сприятиме як місцевій економіці, так і добробуту його жителів.

Зосередившись на цих базових завданнях і побудувавши комплексну основу для розвитку, наша країна, маючи значні ресурси може стати провідним напрямком спортивно-оздоровчого туризму, залучаючи відвідувачів та інвестиції, одночасно покращуючи якість життя її жителів [20].

Таблиця 3.1. - План Стратегії розвитку спортивно-оздоровчого туризму в Україні

№ з/п	Назва етапу	Характеристика етапу
1.	Поточний етап	– аналіз сучасного стану спортивно-оздоровчого туризму; – дослідження природно-ресурсного потенціалу території для розвитку спортивно-оздоровчого туризму
2.	Окреслення перспектив	– оцінка природно-ресурсного потенціалу території для розвитку спортивно-оздоровчого туризму; – формулювання стратегічної концепції спортивно-оздоровчого туризму
3.	План дій	– прогноз використання природно-ресурсного потенціалу території для потреб спортивно-оздоровчого туризму; – визначення пріоритетів та напрямів розвитку спортивно-оздоровчого туризму регіону.

Джерело: розробка автора

Наступні стратегічні напрями повинні слугувати основними цілями в реалізації етапів стратегії:

- створення професійної нормативно-правової бази. Надійна нормативно-правова система підтримки є важливою для ефективного менеджменту та управління спортивним та оздоровчим туризмом. Це передбачає створення та застосування законів і правил, які забезпечують безпеку, сприяють чесним практикам і підвищують загальну якість послуг, що пропонуються в цьому секторі. Встановлення чітких інструкцій не тільки створить безпечне середовище для учасників, але й залучить інвестиції та стимулюватиме зростання галузі;

- комплексне навчання та професійний розвиток. Надзвичайно важливо розробити всебічну програму навчання для спеціалістів у секторі спортивно-оздоровчого туризму. Це включає створення комплексних навчальних програм, які відповідають конкретним потребам галузі, а також створення безперервної системи професійного розвитку для інструкторів і гідів. Постійне навчання забезпечить, щоб персонал залишався в курсі галузевих тенденцій, передового досвіду та нових технологій, що зрештою покращує якість послуг, що надаються туристам;

- зміцнення матеріально-технічної бази. Оновлення та розширення матеріально-технічної інфраструктури є життєво важливим для розвитку спортивно-оздоровчого туризму, особливо в прикордонних регіонах країни. Це передбачає інвестиції в сучасні об'єкти, такі як спортивні комплекси, оздоровчі центри та варіанти розміщення, призначені спеціально для туристів, які займаються спортивно-оздоровчим туризмом. Покращуючи ці ресурси, регіони країни можуть краще задовольняти потреби відвідувачів, сприяти участі в різноманітних заходах і створювати більш привабливі місця для любителів спорту;

- зміцнення інвестицій та транскордонного співробітництва. Заохочення інвестицій у сектор спортивно-оздоровчого туризму має важливе значення для його розширення та стабільності. Це включає сприяння партнерству з приватними інвесторами, місцевими підприємствами та міжнародними організаціями для

забезпечення фінансування проектів. Крім того, посилення транскордонного співробітництва може призвести до спільних рекламних зусиль і спільних заходів, які принесуть користь як місцевим громадам, так і туристам. Така співпраця може також допомогти створити більш інтегрований туристичний досвід, дозволяючи обмінюватися передовим досвідом та інноваціями через кордони.

Визначаючи пріоритети цих стратегічних напрямків, можна ефективно вирішувати важливі питання, що стоять перед сектором спортивно-оздоровчого туризму, одночасно позиціонуючи його для майбутнього зростання та успіху. Кожна з цих цілей відіграє важливу роль у створенні сприятливого середовища, яке сприяє активній участі, приваблює відвідувачів і, зрештою, сприяє економічному та соціальному розвитку регіонів та цілої країни [26].

Реалізація пріоритетних завдань розвитку спортивно-оздоровчого туризму (COT), з огляду на його структурно-географічне значення, охоплює декілька основних аспектів і стратегічних напрямів, які ми розглянемо надалі.

Створення сучасної організаційної та управлінської структури. Розробка ефективної організаційної та управлінської системи має важливе значення для покращення управління туристичною діяльністю. Ця структура повинна об'єднувати державні, громадські та комерційні структури, які тісно співпрацюють з існуючою туристичною інфраструктурою. Шляхом сприяння комунікації та координації між цими секторами система може підвищити ефективність роботи, оптимізувати процеси прийняття рішень і надавати кращі послуги туристам [27].

Впровадження інноваційних типів і форм спортивно-оздоровчого туризму. Щоб урізноманітнити пропозиції та залучити ширшу аудиторію, необхідно досліджувати нові види та форми спортивно-оздоровчого туризму. Це може включати: екстремальний туризм (обслуговування шукачів пригод, які шукають захоплюючих вражень на природі); відпочинок на вихідні (пропонуємо короткострокові, легкодоступні тури, які заохочують до участі в спортивних та оздоровчих заходах); нові підходи до спортивних подій (інновації в дизайні та

проведенні спортивних змагань для підвищення залученості учасників і глядачів); комплексні програми навчання персоналу (створення надійної системи навчання для професіоналів у секторі спортивно-оздоровчого туризму, гарантуючи, що вони добре оснащені для задоволення потреб туристів); розвиток притулків і кемпінгів (створення безпечних і комфортних приміщень, таких як кемпінги та зелені садиби, у рекреаційних зонах для підтримки різноманітних заходів на свіжому повітрі); гармонізація законодавчої бази для спортивного та оздоровчого туризму (створення єдиної законодавчої бази спростить регуляторний ландшафт для туристів. Ця система має бути зручною для користувача, дозволяючи мандрівникам орієнтуватися на своїх маршрутах без зайвих затримок чи ускладнень. Встановивши чіткі правила, цей сектор може покращити загальний туристичний досвід і забезпечити дотримання стандартів безпеки та охорони навколишнього середовища); залучення додаткових інвестицій через транскордонне співробітництво (участь у міжнародних партнерствах і транскордонних ініціативах може значно збільшити інвестиції в спортивний та оздоровчий туризм. Це включає відвідування міжнародних виставок та пошук можливостей грантів, спрямованих на просування та розвиток сектора. Співпраця з іноземними партнерами також може сприяти обміну знаннями та кращим досвідом, ще більше покращуючи туристичні пропозиції регіону); розширення маркованих туристичних маршрутів на заповідних територіях (збільшення кількості чітко маркованих туристичних маршрутів у межах природоохоронних територій та створення інформаційних центрів може значно покращити доступність для відвідувачів). Належним чином визначивши та популяризуючи ці природоохоронні території, регіон може залучити більше туристів, одночасно забезпечуючи дотримання екологічних стандартів. Такий підхід не тільки сприяє розвитку сталого туризму, але й підвищує обізнаність про збереження навколишнього середовища та важливість збереження природних ландшафтів [29, 34].

Зосереджуючись на цих стратегічних напрямках, можна ефективно просувати розвиток спортивно-оздоровчого туризму, що призведе до більш жвавого та стійкого туристичного сектору, який принесе користь як місцевим громадам, так і відвідувачам. Кожен аспект сприяє створенню цілісного та захоплюючого туристичного досвіду, який надає перевагу здоров'ю, пригодам та екологічній відповідальності.

Оскільки Україна прагне посилити свої позиції на світовому туристичному ринку, стратегічний розвиток спортивного та оздоровчого туризму стає життєво важливим напрямком уваги. Цей сектор не лише обіцяє економічні вигоди, але й відіграє значну роль у покращенні здоров'я населення та сприянні культурі активного життя. Наведено ключові стратегічні напрями розвитку та стійкості спортивно-оздоровчого туризму в Україні:

1. Розвиток інфраструктури спортивно-оздоровчого туризму, для залучення як внутрішніх, так і міжнародних туристів вкрай важливо інвестувати в існуючу інфраструктуру та покращувати її.

2. Просування різноманітних пропозицій спортивно-оздоровчого туризму, Україна має диверсифікувати свої пропозиції у сфері спортивно-оздоровчого туризму, щоб звернути увагу на ширшу аудиторію.

3. Інтеграція зміцнення здоров'я, заохочення здорового способу життя серед туристів і місцевого населення має важливе значення.

4. Інвестиції в навчання та розвиток, кваліфікована робоча сила необхідна для надання високоякісних послуг у спортивно-оздоровчому туризмі.

5. Зміцнення партнерства та співпраці, оскільки співпраця між різними зацікавленими сторонами є важливою для успішного розвитку спортивно-оздоровчого туризму.

6. Маркетинг та просування спортивно-оздоровчого туризму, ефективні маркетингові стратегії необхідні для підвищення обізнаності та залучення туристів.

7. Моніторинг та оцінка туристичних стратегій.

Стратегічний розвиток спортивно-оздоровчого туризму в Україні має потенціал не лише для економіки, але й для покращення здоров'я населення та формування культури активного життя серед громадян. Зосереджуючись на покращенні інфраструктури, диверсифікації пропозицій, зміцненні здоров'я, інвестуванні в навчання, зміцненні партнерства та впровадженні ефективних маркетингових стратегій, Україна може зарекомендувати себе як головний напрямок для спортивного та оздоровчого туризму. Такий комплексний підхід сприятиме сталому розвитку сектора, приносячи користь як місцевим громадам, так і відвідувачам.

3.2. Проблеми і перспективи організації спортивно-оздоровчого туризму в Україні

Спортивно-оздоровчий туризм за своєю суттю підкреслює користь для здоров'я, пов'язану з активними подорожами. Ця унікальна форма туризму поєднує відновлювальні заходи, спрямовані на покращення як фізичного, так і психічного благополуччя. По суті, аспект здоров'я має важливе значення, оскільки будь-які відновлювальні заходи спрямовані на покращення загального здоров'я людини. Отже, термін «оздоровчий» широко застосовується до всіх видів і форм туризму. Ключова відмінність між цими типами полягає в їхніх методах сприяння одужанню. У контексті спортивно-оздоровчого туризму відпочинок відвідувачів досягається різними способами, включаючи зміну активності, помірне фізичне навантаження, перебування на свіжому повітрі, спілкування з природою, адаптацію до нових умов, споживання збалансованого та поживного харчування.

Оздоровчий функціонал цього сегменту туризму спрямований на надання відвідувачам можливості омолодитися та відновити своє здоров'я. Діяльність розроблена таким чином, щоб запропонувати комплексний підхід до благополуччя, який включає фізичну форму, психологічну рівновагу та соціальну взаємодію. Туристи часто відчують фізичне відновлення та психічне розслаблення, коли

вони занурюються в природу та беруть участь у активних заняттях. Цей комплексний підхід значною мірою сприяє зменшенню стресу та покращенню якості життя, що робить його особливо привабливим для людей, які прагнуть уникнути вимог повсякденного життя [37].

Спортивний вимір цього типу туризму зосереджений навколо підвищення фізичної підготовки та технічних навичок. Мандрівники беруть участь у заходах, спрямованих на покращення своїх спортивних результатів, навчання новим навичкам і застосування теоретичних знань у практичних ситуаціях. Спортивний туризм пропонує учасникам можливість удосконалити свою спортивну підготовку, насолоджуючись перевагами подорожей. Під час цих заходів учасники можуть отримати спортивні звання та титули, що додатково мотивує їх досягати своїх фітнес-цілей. Крім того, пов'язані з туризмом види спорту займають унікальну нішу у фізичному вихованні, оскільки пропонують широкі можливості для отримання та вдосконалення знань, умінь і навичок, які є цінними як для особистого, так і для спортивного розвитку. Цей аспект є життєво важливим, оскільки він підкреслює освітні переваги, властиві спортивно-оздоровчому туризму.

Відмінними рисами спортивно-оздоровчого туризму є його програмні, нормативні та організаційно-управлінські елементи. Здійснення діяльності у сфері спортивного туризму регулюється спеціальними стандартами та правилами, встановленими провідними туристичними компаніями. Ці правила гарантують, що діяльність проводиться безпечно та ефективно, сприяючи передбачуваній користі для здоров'я.

Участь у спортивно-оздоровчому туризмі потребує міцної основи теоретичних знань і технічних навичок. Ця вимога підкреслює важливість всебічного навчання, яке покращує загальний досвід як для туристів, так і для організаторів. Крім того, участь у цих заходах дозволяє людям розвивати особисті якості, такі як стійкість, командна робота та здатність до адаптації, які є важливими для успіху в різних аспектах життя [38].

Однією з найважливіших складових підготовки до спортивно-оздоровчого туризму є теоретична підготовка. Подібно до будь-якого виду спорту, цей тренінг охоплює широкий спектр тем, у тому числі методики навчання та тренувань, управління навантаженням, екстрену медичну допомогу та основи педагогіки та психології. Теоретична підготовка є особливо важливою, оскільки вона надає учасникам необхідні знання в таких сферах, як географія, місцева історія та топографія, усі з яких мають вирішальне значення для ефективної навігації та оцінки середовища подорожі.

Спортивно-оздоровчий туризм являє собою багатогранний підхід до покращення добробуту шляхом активного спілкування з природою та фізичної активності. Наголошуючи на зміцненні здоров'я, фізичній формі та особистісному зростанні, ця форма туризму не лише збагачує життя людей, але й сприяє більш глибокому зв'язку з середовищем, яке вони досліджують. Оскільки обізнаність про переваги цього туристичного сектору продовжує зростати, він відкриває можливості для подальшого розвитку та просування, сприяючи загальному здоров'ю та життєздатності як окремих людей, так і громад.

Спортивно-оздоровчий туризм в Україні має величезний потенціал, враховуючи багаті природні ресурси країни, різноманітні ландшафти та зростаючий інтерес до оздоровлення та активного способу життя. Однак успішна організація цього сектору туризму стикається з кількома проблемами. У цьому розділі буде розглянуто основні проблеми розвитку спортивно-оздоровчого туризму в Україні та окреслено перспективи подолання цих викликів.

Відсутність сучасних спортивних об'єктів, таких як фітнес-центри, басейни та оздоровчі спа-салони, особливо в сільській місцевості та регіонах, відомих природними пам'ятками. Це обмежує коло видів діяльності, доступних для туристів, і впливає на їхні загальні враження.

Виникають транспортні проблеми, оскільки погана транспортна інфраструктура може перешкоджати доступу до популярних туристичних місць,

особливо у віддалених або гірських районах. Недостатній вибір громадського транспорту та стан доріг можуть перешкодити як внутрішнім, так і іноземним туристам досліджувати ці регіони.

Низькі державні інвестиції та недостатнє фінансування з боку уряду для ініціатив спортивно-оздоровчого туризму обмежує розвиток необхідної інфраструктури та рекламну діяльність. Залежність від державного фінансування часто призводить до стагнації зростання та інновацій у секторі.

Відсутність приватних інвестицій, хоча приватний сектор у туризмі зростає, загальний рівень інвестицій у спортивно-оздоровчому туризмі залишається низьким. Потенційних інвесторів може стримувати економічна нестабільність, передбачувані ризики або відсутність комплексних бізнес-моделей.

Складне регулювання, тому, що існуюча нормативна база може бути громіздкою та складною, що ускладнює вихід на ринок новим підприємствам. Це включає тривалі процедури отримання дозволів, дотримання стандартів безпеки та обмеження зонування, які можуть затримати або заблокувати проекти розвитку.

Неадекватна координація між зацікавленими сторонами, оскільки часто бракує співпраці між різними зацікавленими сторонами, включаючи державні установи, місцеву владу та приватні підприємства. Така фрагментація може призвести до дублювання зусиль, марної витрати ресурсів і втрачених можливостей для синергії [39].

Слабкі маркетингові стратегії: потенціал України спортивно-оздоровчого туризму не є широко визнаним. Недостатні маркетингові зусилля та відсутність цілісної стратегії брендингу перешкоджають просуванню доступних видів діяльності та пам'яток.

Брак інформації: туристам може бути важко отримати достовірну інформацію про пропозиції спортивного та оздоровчого туризму в Україні, включаючи доступні послуги, житло та логістику подорожей. Цей брак інформації може відлякати потенційних відвідувачів.

Низький рівень фізичної активності - незважаючи на зростаючий інтерес, багато українців все ще займаються обмеженою фізичною активністю, що може вплинути на попит на спортивний та оздоровчий туризм. Звернення до звичок способу життя та сприяння культурі здоров'я та фітнесу є важливими для збільшення участі.

Перспективи спортивно-оздоровчого туризму в Україні:

- Використання природних ресурсів. Різноманітність ландшафтів: різноманітна географія України пропонує численні можливості для спортивно-оздоровчого туризму, включаючи катання на лижах у Карпатах, водні види спорту на Чорному морі та походи в національні парки. Рекламу цих природних активів може залучити туристів, які шукають активного відпочинку та оздоровлення. Потенціал оздоровчого туризму: наявність мінеральних джерел і курортів у таких регіонах, як Трускавець і Мукачево, робить Україну привабливим місцем для оздоровчого туризму, зосередженого на оздоровленні, відпочинку та лікуванні.

- Посилення глобальних тенденцій до здоров'я та благополуччя. Зростання попиту на спортивно-оздоровчий досвід: світова тенденція до оздоровлення відкриває унікальну можливість для України розвивати спортивно-оздоровчий туризм. Оскільки все більше людей прагнуть вести здоровий спосіб життя, Україна може продавати свої пропозиції у сфері фітнесу, оздоровчих відпочинків та активного відпочинку на природі. Відновлення після пандемії: пандемія COVID-19 підвищила обізнаність про важливість здоров'я та благополуччя, що призвело до сплеску інтересу до активного відпочинку на природі. Україна може скористатися цим зрушенням, сприяючи безпечному та здоровому туризму.

- Розробка цільових маркетингових стратегій. Створення сильного бренду: розробивши унікальний бренд для спортивно-оздоровчого туризму, Україна може виділитися на світовому ринку. Підкреслюючи свою культурну спадщину. Природна краса та оздоровчі пропозиції можуть допомогти залучити

різноманітне коло туристів. Використання цифрового маркетингу: використання соціальних медіа, веб-сайтів і туристичних платформ для охоплення потенційних туристів може підвищити видимість і залучення. Створення інформативного та привабливого контенту може ефективно продемонструвати можливості України для спортивного та оздоровчого туризму.

- Посилення державно-приватного партнерства. Співпраця для зростання: заохочення співпраці між державними установами, місцевими громадами та приватним бізнесом може призвести до ефективнішого розвитку туризму. Спільні ініціативи можуть використовувати ресурси, обмінюватися досвідом та сприяти інноваціям у секторі. Інвестиційні стимули: Уряд може запровадити стимули для приватних інвестицій у спортивний та оздоровчий туризм, такі як податкові пільги або гранти, щоб стимулювати зростання та розвиток.

- Зосередження на навчанні та розбудові потенціалу. Професійний розвиток: інвестування в навчальні програми для туроператорів, спортивних тренерів і персоналу гостинності може покращити якість послуг і залучити більше туристів. Добре навчена робоча сила може підвищити загальний туристичний досвід і сприяти розвитку. Розбудова місцевого потенціалу: заохочення місцевих громад до участі в туристичних ініціативах розширює їх економічні та соціальні можливості, сприяючи почуттю власності та гордості за пропозиції свого регіону.

Хоча Україна стикається з рядом проблем в організації та розвитку спортивно-оздоровчого туризму, існують значні перспективи для подолання цих проблем. Вирішуючи потреби в інфраструктурі, сприяючи державно-приватному партнерству, популяризуючи природні багатства країни та використовуючи глобальні тенденції охорони здоров'я, Україна може позиціонувати себе як провідний напрямок для спортивно-оздоровчого туризму. Завдяки стратегічному плануванню та співпраці між зацікавленими сторонами цей сектор може сприяти економічному зростанню, покращенню здоров'я населення та сприянню культурі активного життя як серед мешканців, так і серед гостей.

РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ

4.1. Аналіз стану охорони праці і заходи покращення виробничої санітарії і гігієни праці у спортивно-оздоровчому туризмі

Спортивно-оздоровчий туризм, який включає активні види відпочинку, такі як гірські походи, водні мандрівки, велотури та спортивні табори, сприяє зміцненню здоров'я туристів та популяризації здорового способу життя. Однак забезпечення безпечних умов праці для працівників цього сектора залишається одним із ключових викликів. Умови праці, санітарно-гігієнічні норми та заходи безпеки мають безпосередній вплив на якість послуг і здоров'я як працівників, так і туристів

Аналіз стану охорони праці виконується з метою встановлення відповідності робочих місць, виробничих процесів, техніки і обладнання, нормативно-правовим актам, а також виявлення причин виробничих травм і професійних захворювань у сфері ефективності використання тспортивно-оздоровчого туризму. Для аналізу використовуються знання, набуті під час вивчення курсу “Охорона праці та безпека життєдіяльності”, статистичні дані стосовно охорони праці організацій і підприємств сфери туризму, за матеріалами яких виконується бакалаврська робота. У цьому підрозділі пропонується висвітлити такі питання:

- відповідальність за організацію охорони праці в підприємстві, організації;
- особливості дотримання вимог трудового законодавства під час організації праці і технологічних процесів при різних заходах та різновидах туристичної сфери;
- дотримання вимог щодо проведення інструктажів (вступного, первинного на робочому місці, повторного, цільового, позапланового);
- аналіз стану протипожежних заходів;

- аналіз виробничого травматизму і професійних захворювань за роки, що аналізуються у бакалаврській роботі (з визначення показників травматизму за статистичним методом – перелік джерел інформації у додатках).

Заходи щодо поліпшення стану виробничої санітарії і гігієни праці здійснюються з метою створення безпечних умов праці шляхом: доведення до нормативного рівня показників виробничого середовища за елементами умов праці (технічні та технологічні рішення); захисту працівників від дії шкідливих виробничих чинників.

До показників ефективності заходів щодо поліпшення виробничої санітарії і гігієни праці належать:

а) зміни стану умов праці: зміна кількості засобів виробництва, приведених у відповідність до вимог стандартів безпеки праці; поліпшення санітарно-гігієнічних показників виробничого середовища; покращання психофізіологічних показників, зменшення фізичних і нервово-психічних навантажень, покращання естетичних показників, раціональне компонування робочих місць і упорядкування робочих приміщень і території тощо;

б) соціальні результати заходів: збільшення кількості робочих місць, що відповідають нормативним вимогам; зниження рівня виробничого травматизму; зменшення кількості випадків професійної захворюваності; зменшення плинності кадрів через незадовільні умови праці; престиж та задоволення працею;

в) економічні результати заходів щодо поліпшення умов праці виражаються у вигляді економії за рахунок зменшення збитків внаслідок аварій, нещасних випадків і професійних захворювань тощо [3].

Розробка пункту передбачає аналіз стану та заходи щодо покращання умов праці і виробничого побуту із врахуванням організаційно-правових, санітарно-гігієнічних вимог під час виконання робіт за темою дипломної роботи.

У пункті потрібно охарактеризувати:

1) назва і розташування підприємства, загальна характеристика виконуваних робіт, наданих послуг і перелік шкідливих виробничих чинників, наявність та причина виробничого травматизму та професійних захворювань при виконанні і наданні туристичних послуг, функціонування служби охорони праці на підприємстві, що надає туристичні послуги, виконання основних завдань і функцій з охорони праці, відповідальність посадових осіб за організацію безпечних умов праці, проведення навчань, інструктажів та перевірки знань з охорони праці, наявність журналів реєстрації інструктажів, забезпечення засобами індивідуального захисту, тощо.

2) особливості локації підприємства (туристичної організації), виробничих і допоміжних приміщень відповідно до чинних санітарно-гігієнічних вимог;

3) санітарно-гігієнічні умови пропонованих і виконаних робіт в структурних підрозділах підприємства (філіали, відділення) відповідно до завдання на бакалаврську роботу;

4) вплив на штатних працівників підприємства кліматичних умов (температура, вологість, освітлення, запиленість, загазованість, шум, вібрація, різні види опромінення тощо – вказати нормативні документи, норми параметрів);

5) особливості організації роботи і відпочинку персоналу, а також водно-питтєвого режиму та режиму харчування працівників туристичної сфери та користувачів галузі туризму [4].

Доцільно охарактеризувати стан виробничої санітарії і гігієни праці в загальному з рекомендаціями щодо профілактичних заходів запобігання нещасним випадкам та захворюванням на виробництві. Особливу увагу потрібно спрямувати на використання сучасних засобів індивідуального та колективного захисту, рівень кваліфікації персоналу, допуски до роботи. Необхідно передбачити заходи дотримання правил безпеки праці, загальної санітарії і гігієни під час проведення туристичних заходів з підвищеною небезпекою (транспортні роботи, екскурсії по

гірських масивах, водних та заболочених об'єктах, лісових масивах, підземних печерах тощо).

Розробка рекомендацій з виробничої санітарії і гігієни праці під час виконання різних видів робіт у туристично-рекреаційних комплексів дає змогу систематизувати знання і запропонувати низку безпечних заходів, дотримання яких уможливить виконання робіт з врахуванням мінімальної ймовірності виникнення небезпечних умов та ситуацій.

Аналіз стану охорони праці та заходів щодо покращення виробничої санітарії та гігієни праці при використанні туристично-рекреаційних комплексів передбачає оцінку існуючої практики, виявлення потенційних ризиків та впровадження заходів щодо підвищення рівня благополуччя та безпеки працівників. Ось кілька ключових аспектів, які слід враховувати:

Оцінка існуючих умов: Почніть з проведення ретельної оцінки поточного стану охорони праці в туристично-рекреаційних комплексах. Це може включати перегляд політики, процедур і протоколів на робочому місці, пов'язаних із безпекою та здоров'ям. Визначте потенційні небезпеки та ризики, з якими можуть зіткнутися працівники, наприклад фізичні небезпеки (слизькі поверхні, нерівна місцевість), хімічні небезпеки (засоби для чищення, хімікати для басейнів) і біологічні небезпеки (захворювання, що передаються комахами, хвороби харчового походження) [9].

Дотримання нормативних документів: Забезпечити відповідність туристично-рекреаційних комплексів чинним нормам і стандартам з охорони праці. Це включає дотримання законодавства про безпеку та гігієну праці, забезпечення відповідними засобами індивідуального захисту (ЗІЗ), проведення регулярних оцінок ризиків та ведення записів про інциденти та нещасні випадки. Відповідність нормам допомагає встановити базовий рівень безпеки та визначає сфери, які потребують покращення.

Навчання та освіта: впроваджуйте комплексні навчальні програми для працівників, щоб підвищити їхню обізнаність щодо процедур безпеки та професійних ризиків. Це має включати навчання щодо готовності до надзвичайних ситуацій, безпечної експлуатації обладнання, належного поводження з хімікатами та протоколів реагування на нещасні випадки та травми. Заохочуйте культуру безпеки, заохочуючи відкриту комунікацію, повідомляючи про можливі аварії та проводячи регулярні курси підвищення кваліфікації.

Управління ризиками та запобігання: розробте стратегії управління ризиками, щоб мінімізувати небезпеки на робочому місці та запобігти нещасним випадкам. Це може включати впровадження інженерних засобів контролю, таких як встановлення захисних бар'єрів, покращення освітлення та підтримка належних систем вентиляції. Крім того, створіть протоколи для регулярного технічного обслуговування обладнання, інспекцій і регулярних перевірок безпеки. Заохочуйте співробітників брати активну участь у виявленні потенційних небезпек і повідомляти про них.

Ергономіка та фізичне благополуччя: Звертайте увагу на ергономіку та фізичне благополуччя співробітників. Забезпечте ергономічні робочі місця, забезпечте належну техніку підйому та заохочуйте регулярні перерви, щоб запобігти захворюванням опорно-рухового апарату. Сприяти здоровому робочому середовищу, вирішуючи проблеми, пов'язані з рівнем шуму, якістю повітря та контролем температури [10].

Нагляд за гігієною праці: Впровадити систему моніторингу та оцінки здоров'я працівників, які зазнають певних професійних ризиків. Це може включати регулярні медичні огляди, перевірки на професійні захворювання та надання доступу до медичних послуг. Заохочуйте працівників негайно повідомляти про будь-які проблеми зі здоров'ям, пов'язані з роботою.

Звітування про інциденти та розслідування: створіть надійну систему звітування про інциденти та розслідування для виявлення причин нещасних

випадків, аварій і травм. Заохочуйте співробітників повідомляти про інциденти, не боячись помсти, і проводити ретельні розслідування для виявлення основних причин. Впровадьте коригувальні дії, щоб запобігти подібним інцидентам у майбутньому.

Постійне вдосконалення та зворотний зв'язок: розвивайте культуру постійного вдосконалення, отримуючи відгуки від співробітників щодо питань безпеки та пропозицій щодо покращення. Проводити періодичні перевірки техніки безпеки, оцінювати ефективність впроваджених заходів і вносити необхідні корективи для забезпечення постійного підвищення рівня охорони праці та гігієни праці.

Аналізуючи стан охорони праці та впроваджуючи заходи щодо покращення виробничої санітарії та гігієни праці, спортивно-оздоровчий туризм може створити безпечні та здорові умови праці для своїх працівників. Це не тільки забезпечує дотримання правил, але й підвищує продуктивність, зменшує кількість прогулів і сприяє задоволенню працівників. Зрештою, пріоритетність охорони праці сприяє загальному успіху та стійкості комплексів.

Забезпечення охорони праці та дотримання санітарно-гігієнічних норм у спортивно-оздоровчому туризмі є важливим завданням для створення безпечних умов роботи працівників та високого рівня обслуговування туристів. Комплексні заходи, такі як навчання персоналу, модернізація обладнання, впровадження стандартів гігієни та контроль за їх виконанням, сприятимуть зменшенню професійних ризиків та покращенню стану довкілля. Створення безпечного середовища є основою для сталого розвитку спортивно-оздоровчого туризму.

4.2. Пожежна безпека

Спортивно-оздоровчий туризм часто відбувається у природних умовах, таких як ліси, гори, парки чи кемпінгові зони. У цих місцях ризик виникнення пожеж є високим через використання відкритого вогню, суху рослинність і недотримання

правил безпеки. Забезпечення пожежної безпеки в спортивно-оздоровчому туризмі є важливим аспектом збереження природного середовища, здоров'я туристів і працівників, а також мінімізації екологічних збитків.

Характеризується система протипожежного захисту у туристично-рекреаційних комплексах, як сукупність організаційних заходів і технічних засобів, спрямованих на запобігання дії на людей небезпечних чинників пожежі і обмеження збитків. Наголошується на небезпечних чинниках пожежі, дія яких призводить до травми, отруєння або загибелі людини, а також до матеріальних збитків. Можливість виникнення пожежі на виробництві (в побуті) оцінюється ймовірністю, яка залежить від можливості виникнення умов, необхідних для виникнення загоряння.

В загальному подається характеристика категорій приміщень за вибухо- і пожежною небезпекою, наявність первинних засобів гасіння пожеж, протипожежної сигналізації і водопостачання, категорія приміщень за Правилами улаштування електроустановок, організаційні заходи запобігання ураженню електричним струмом тощо.

Також наводиться характеристика пожежної безпеки на територіях (акваторіях), де здійснюється надання туристичних послуг і сервісів, та розробляються запобіжно-профілактичні заходи для унеможливлення виникнення пожеж при вказаних роботах [21].

Розробляються рекомендації пожежної профілактики, як комплексу організаційних і технічних заходів, спрямованих на гарантування безпеки людей, запобігання пожежі, обмеження її поширення, а також створення умов для успішного гасіння пожежі. Організаційні і технічні заходи запобігання виникненню пожежі повинні розроблятися відповідно до вимог правил пожежної безпеки.

Пожежна безпека має першочергове значення в туристично-рекреаційних комплексах для забезпечення безпеки відвідувачів, співробітників і самих об'єктів.

Ось кілька основних заходів та міркувань пожежної безпеки при використанні туристично-рекреаційних комплексів:

Адекватні системи виявлення пожежі та сигналізації: установіть та обслуговуйте надійні системи виявлення пожежі, такі як детектори диму, датчики тепла та пожежна сигналізація, по всьому комплексу. Ці системи слід регулярно перевіряти та перевіряти, щоб забезпечити належне функціонування. Впровадити ефективну систему сигналізації, яка може швидко сповістити мешканців у разі пожежі [22].

Системи пожежогасіння: залежно від розміру та планування комплексу, розгляньте можливість встановлення автоматичних систем пожежогасіння, таких як спринклерні або газові системи гасіння. Ці системи можуть допомогти контролювати або гасити пожежі на ранній стадії, зменшуючи потенційні збитки та захищаючи життя.

Чіткі шляхи евакуації та вказівники: переконайтеся, що на території комплексу є чіткі маршрути евакуації та видні вказівники, які вказують на пожежні виходи, місця збору та процедури екстреної евакуації. Проводьте регулярні тренування та тренінги, щоб ознайомити працівників з протоколами евакуації та ознайомити відвідувачів з найближчими виходами та процедурами евакуації.

Відповідні вогнегасники та пожежні гідранти: розмістіть легкодоступні вогнегасники у відповідних місцях по всьому комплексу, особливо в зонах високого ризику, таких як кухні, підсобні приміщення та складські приміщення. Крім того, переконайтеся, що пожежні гідранти розташовані у стратегічному місці та легкодоступні для аварійних служб.

Технічне обслуговування електричних систем: регулярно перевіряйте та обслуговуйте електричні системи в межах комплексу, щоб запобігти електричним несправностям і зменшити ризик пожежі, спричиненої електричними несправностями. Це включає перевірку проводки, розеток, автоматичних вимикачів

та електричного обладнання на наявність будь-яких ознак пошкодження чи зносу. Заохочуйте працівників негайно повідомляти про будь-які проблеми з електрикою.

Навчання та освіта з питань пожежної безпеки: Проведіть комплексне навчання з пожежної безпеки для всіх працівників, включаючи інструктаж щодо запобігання пожежі, процедур евакуації, правильного використання вогнегасників та поінформованості про потенційну небезпеку пожежі. Переконайтеся, що працівники ознайомлені з розташуванням і роботою обладнання пожежної безпеки.

Зберігання та поводження з небезпечними матеріалами: якщо комплекс обробляє або зберігає небезпечні матеріали, застосуйте відповідні методи зберігання, щоб мінімізувати ризик пожежі. Зберігайте легкозаймисті речовини у спеціально відведених місцях з належною вентиляцією, вогнестійкими контейнерами та чітким маркуванням. Навчіть працівників безпечному поводженню та зберіганню небезпечних матеріалів.

Регулярні перевірки та технічне обслуговування: Проводьте планові перевірки систем пожежної безпеки, включаючи пожежну сигналізацію, спринклери, аварійне освітлення та протипожежні двері. Заплануйте регулярне технічне обслуговування та тестування цих систем, щоб переконатися, що вони знаходяться в оптимальному робочому стані. Негайно вирішуйте будь-які виявлені проблеми [31].

Знаки та інструкції з протипожежної безпеки: встановіть чіткі та видимі знаки протипожежної безпеки по всьому комплексу, включно з інструкціями щодо правильного використання обладнання для пожежної безпеки та контактними телефонами для екстрених випадків. Ці знаки мають бути легко зрозумілими та добре видимими як для працівників, так і для відвідувачів.

Співпраця з місцевими пожежними службами: Встановіть позитивні робочі відносини з місцевими пожежними службами. Поділіться відповідною інформацією про комплекс, включаючи плани території, контактні дані для надзвичайних ситуацій і будь-які конкретні заходи пожежної безпеки. Регулярно спілкуйтеся з

пожежною службою, щоб переконатися, що вони знайомі з плануванням та унікальними особливостями комплексу.

Пожежна безпека - це постійний процес, який потребує постійної уваги, навчання та обслуговування. Впроваджуючи ці заходи, туристично-рекреаційні комплекси можуть значно знизити ризик виникнення пожеж, захистити життя та майно, забезпечити безпечне середовище для відвідувачів і працівників.

Пожежна безпека у спортивно-оздоровчому туризмі є важливою складовою сталого розвитку цієї галузі. Дотримання правил поведінки з відкритим вогнем, навчання туристів і персоналу, обладнання зон відпочинку та організація системи моніторингу сприятимуть зниженню ризиків виникнення пожеж. Інтеграція пожежної безпеки у плани розвитку туристичних зон дозволить не лише зберегти природне середовище, а й забезпечити комфорт та безпеку відпочивальників.

4.3. Інструкція з охорони праці

Відповідно до завдання у цьому пункті розробляють інструкцію з охорони праці або пожежної безпеки відповідно до вивчених на практичних заняттях з «Основ охорони праці» методик.

Інструкція повинна містити такі розділи: загальні положення; вимоги безпеки перед початком роботи; вимоги безпеки під час виконання роботи; вимоги безпеки після закінчення роботи; вимоги безпеки в аварійних ситуаціях.

Розділ «Загальні положення» повинен містити:

- відомості про сферу застосування інструкції;
- загальні відомості про об'єкт розробки: визначення робочого місця працівника даної професії (виду робіт) в залежності від тривалості його перебування на ньому протягом робочої зміни (постійне чи непостійне); коротка характеристика технологічного процесу та обладнання, що застосовується на цьому робочому місці;

- умови і порядок допуску працівників до самостійної роботи за професією або до виконання відповідного виду робіт (вимоги щодо віку, стажу роботи, статі, стану здоров'я, проходження медоглядів, професійної освіти та спеціального навчання з питань охорони праці, інструктажів, перевірки знань тощо);

- вимоги правил внутрішнього трудового розпорядку, що стосуються питань охорони праці для даного виду робіт або професії, а також відомості про специфічні особливості організації праці і технологічних процесів та про коло трудових обов'язків працівників даної професії (що виконують даний вид робіт);

- характеристику основних небезпечних та шкідливих виробничих факторів для даної професії (виду робіт), особливості їх впливу на працівника;

- перелік видів спецодягу, спецвзуття та інших засобів індивідуального захисту, що належать до видачі працівникам даної професії (виду робіт) згідно з чинними нормами, із зазначенням стандартів або технічних умов на них;

- вимоги санітарних норм і правил особистої гігієни, яких повинен дотримуватись працівник під час виконання роботи [10].

Розділ «Вимоги безпеки перед початком роботи» повинен містити:

- порядок приймання зміни у випадку безперервної роботи, в тому числі при порушенні режиму роботи виробничого обладнання або технологічного процесу;

- порядок підготовки робочого місця, засобів індивідуального захисту;

- порядок перевірки справності обладнання, інструменту, захисних пристроїв небезпечних зон машин і механізмів;

- порядок повідомлення роботодавця про виявлені несправності обладнання, пристроїв, пристосувань, інструменту, засобів захисту тощо.

Розділ «Вимоги безпеки під час роботи» повинен містити:

- відомості щодо безпечної організації праці, про прийоми та методи безпечного виконання робіт, правила використання технологічного обладнання, пристроїв та інструментів, а також застереження про можливі небезпечні, неправильні методи та прийоми праці, які заборонено застосовувати;

- вказівки щодо порядку утримання робочого місця в безпечному стані;
- можливі види небезпечних відхилень від нормального режиму роботи обладнання та технологічного регламенту і способи їх усунення;
- вимоги щодо використання засобів індивідуального та колективного захисту від шкідливих і небезпечних виробничих факторів;
- умови, за яких надання робіт і послуг повинно бути зупинено (технічні, метеорологічні, санітарно-гігієнічні та соціально-політичні умови тощо);
- вимоги щодо забезпечення пожежо- та вибухобезпеки; порядок повідомлення роботодавця про нещасні випадки чи раптові захворювання, факти порушення технологічного процесу, виявлені несправності обладнання, устаткування, пристроїв, інструменту, засобів захисту та про інші небезпечні та шкідливі виробничі фактори, що загрожують життю і здоров'ю працівників [10].

Розділ «Вимоги безпеки після закінчення роботи» повинен містити:

- порядок безпечного вимикання, зупинення, розбирання, очищення і змащення обладнання, пристроїв, машин, механізмів та апаратури;
- порядок здавання робочого місця;
- вимоги санітарних норм і правил особистої гігієни, яких повинен дотримуватись працівник після закінчення роботи;
- порядок повідомлення роботодавця про всі недоліки, що виявились у процесі роботи.

Розділ «Вимоги безпеки в аварійних ситуаціях» повинен містити:

- відомості про ознаки можливих аварійних ситуацій, характерні причини аварій (вибухів, пожеж тощо);
- відомості про засоби та дії, спрямовані на запобігання можливим аваріям;
- порядок дій, особисті обов'язки та правила поведінки працівника при виникненні аварії згідно з планом її ліквідації;
- порядок повідомлення роботодавця про аварії та ситуації, що можуть до них призвести;

-відомості про порядок застосування засобів протипаварійного захисту та сигналізації.

При викладенні тексту інструкції необхідно керуватися такими правилами:

-текст інструкції повинен бути стислим, зрозумілим і не допускати різних тлумачень;

-інструкція не повинна містити посилань на нормативні акти, вимоги яких враховуються при її розробці. За необхідності ці вимоги відтворюються дослівно;

-треба вживати терміни і визначення, прийняті в Законі України «Про охорону праці», ДСТУ 2293-93 ССБП «Охорона праці. Терміни та визначення», ДК 003-95 «Державний класифікатор України. Класифікатор професій» та в інших нормативних актах; у тексті інструкції не допускається застосування невластивих для нормативних актів зворотів розмовної мови, довільних словосполучень, скорочення слів, використання різних термінів для одного поняття, а також іноземних слів чи термінів за наявності рівнозначних слів чи термінів в українській мові; допускається застосування лише загальноприйнятих скорочень і аббревіатур, а також заміна застосованих у даній інструкції словосполучень скороченням або аббревіатурою за умови повного відтворення цього словосполучення при першому згадуванні в тексті із зазначенням у дужках відповідного скорочення чи аббревіатури; у тексті інструкції слід уникати викладу вимог у формі заборони, а при необхідності слід давати пояснення, чим викликана заборона; не повинні застосовуватися слова «категорично», «особливо», «обов'язково», «суворо» та ін., оскільки всі вимоги інструкції є однаково обов'язковими; для наочності окремі вимоги інструкції можуть бути ілюстровані малюнками [31].

Провести оцінку ризиків: Визначити потенційні небезпеки та ризики, характерні для спортивно-оздоровчого туризму. Проводьте регулярні оцінки ризиків, щоб оцінити умови на робочому місці, завдання та види діяльності, які

можуть становити ризик для безпеки працівників. Задokumentуйте результати оцінки ризиків і запровадьте відповідні заходи для зменшення виявлених ризиків.

Забезпечити відповідне навчання: Пропонувати регулярні заняття з охорони праці та техніки безпеки для всіх працівників. Переконайтесь, що співробітники навчені діяти у надзвичайних ситуаціях, правильному використанню засобів безпеки, поводженню з небезпечними матеріалами та будь-яким конкретним протоколам безпеки, що стосуються їхніх ролей. Зберігайте записи про навчання, щоб забезпечити відповідність і відстежувати рівень кваліфікації співробітників.

Використовуйте засоби індивідуального захисту (ЗІЗ): визначте засоби індивідуального захисту, необхідні для виконання конкретних завдань, і переконайтесь, що працівники мають доступ до необхідного захисного обладнання та належним чином його використовують. Це може включати такі предмети, як шоломи, захисні окуляри, рукавички, захисний одяг і взуття. Регулярно перевіряйте та обслуговуйте ЗІЗ, щоб переконатися в їх ефективності.

Ця інструкція містить загальні основи охорони праці в спортивно-оздоровчому туризмі. Важливо адаптувати та адаптувати ці інструкції до конкретних потреб і характеристик кожного комплексу, враховуючи місцеві правила та галузеві стандарти. Регулярне спілкування, навчання та проактивний підхід до безпеки є важливими для підтримки безпечного робочого середовища.

Дотримання вимог інструкції з охорони праці є запорукою безпечного та комфортного перебування як працівників, так і туристів у спортивно-оздоровчому туризмі. Виконання цих правил сприяє мінімізації ризиків і забезпеченню високого рівня якості організації заходів.

ВИСНОВКИ

Спортивно-оздоровчий туризм представляє собою окрему категорію в ширшій сфері рекреаційної діяльності, що характеризується динамічним та активним стилем подорожі, наприклад, пішим туризмом. Цей вид туризму поєднує в собі як фізичне навантаження, так і оздоровчу користь, сприяючи загальному самопочуттю учасників. Основними характеристиками спортивно-оздоровчого туризму є рекреаційний, пізнавальний, розвиваючий, розважальний та освітній характер. Різноманітність видів діяльності в цій категорії пропонує щось для широкого кола інтересів і фізичних здібностей.

За останні роки спортивно-оздоровчий туризм зазнав значних змін. Вітчизняні санаторії, традиційно місця для лікування та відпочинку людей похилого віку, змінили свою спрямованість на багатофункціональні оздоровчі центри, що обслуговують ширшу демографію. Ці центри більше не призначені виключно для людей похилого віку, а натомість приваблюють широке коло клієнтів, які прагнуть релаксації та активного відпочинку. Трансформація цих закладів підкреслює зростаючий попит на варіанти здорового туризму, які поєднують оздоровлення з фізичною активністю.

Пандемія COVID-19 та війна суттєво вплинули на туристичну сферу, зокрема спортивно-оздоровчий туризм. Обмеження, запроваджені для зменшення поширення вірусу, разом із економічним спадом, що виник, призвели до зниження туристичної активності. Під час обстрілів РФ, значна територія нашої країни пошкоджена і втратила можливість використовувати ресурси для туристичної діяльності. Однак ця зміна також викликала інтерес до внутрішнього туризму, західною територією, оскільки все більше людей прагнуть досліджувати місцеві напрямки замість подорожей за кордон.

Щоб забезпечити безпеку туристів під час пандемії, підприємства туристичної сфери, в тому числі сфери спортивно-оздоровчого туризму, запровадили суворі санітарні заходи. Це включає соціальне дистанціювання,

посилені заходи гігієни та інформування гостей про ризики, пов'язані з поширенням COVID-19. Успіх цих заходів матиме вирішальне значення для повернення туристів на курорти та інші об'єкти. А під час повномасштабного вторгнення РФ безпека туристів і загалом всіх громадян країни є дуже важливою, особливо під час повітряних тривог, тому багато закладів обладнали бомбосховищами для безпеки.

Ефективне управління необхідне для успіху спортивно-оздоровчого туризму. У санаторно-курортних закладах спеціалізовані структури управління зосереджують увагу на організації відпочинку та пропаганді здорового способу життя. Гості зазвичай платять за певні послуги, такі як доступ до розважальних заходів, медичних процедур і оздоровчих програм. Гірськолижний туризм, наприклад, є одним із найпопулярніших видів спортивно-оздоровчого туризму, зокрема в Україні, де є значні природні ресурси та потенціал для подальшого розвитку цієї галузі.

Незважаючи на зростання популярності спортивно-оздоровчого туризму, проблеми залишаються. Головною перешкодою є підвищення вартості послуг через економічний тиск, який може відлякати потенційних відвідувачів. Крім того, якість послуг і потреба бізнесу забезпечувати високий рівень протиепідемічного захисту є ключовими для відновлення довіри споживачів.

Однак за умови вжиття правильних заходів сектор спортивно-оздоровчого туризму має значний потенціал для зростання, особливо тому, що люди все більше шукають способів покращити своє фізичне та психічне благополуччя після пандемії. Зосереджуючись на покращенні інфраструктури, покращенні якості послуг та розвитку внутрішнього туризму, Україна може далі розвивати свій сектор спортивного та оздоровчого туризму та сприяти загальному здоров'ю та благополуччю свого населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов В.В. Спортивний туризм : підруч. для студ. спец. Туризм, Менеджмент організацій (Менеджмент готельного, курортного та туристичного сервісу). Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Харків : ХНАМГ, 2011. 367 с.
2. Геращенко Я. М., Омеляненко Г. А. Спортивно-оздоровчий туризм у житті молоді. Вісник Запорізького національного університету. Фізичне виховання та спорт. 2013. № 2. С. 31-36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_FViS_2013_2_7
3. Гогіташвілі Г. Г., Лапін В. М. Основи охорони праці : навч. посібник. 4-те вид., виправл. і доповн. Київ: Знання, 2008. 302 с.
4. Гогіташвілі Г.Г. Системи управління охороною праці. Навчальний посібник. Львів: Афіша, 2002. 320 с.
5. Грабовський Ю. А., Скалій О. В., Скалій Т. В. Спортивний туризм: навч. посіб.Т. : Навчальна книга – Богдан, 2009. 304 с.
6. Грохова Г. П. Роль та місце спортивно-оздоровчого туризму в системі рекреаційних послуг. Основи спортивного туризму в рекреаційній діяльності. 2016. С. 108-112.
7. Дехтяр В. Д. Основи оздоровчо-спортивного туризму: навч. посіб. Київ : Наук. світ, 2003. 203 с.
8. Дмитрук О. Ю., Щур Ю. В.. Спортивно-оздоровчий туризм : навч. посіб. 2-е вид., перероб. та доп. Київ : Альтпрес, 2008. 280 с.
9. Закон України «Про охорону праці». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>
10. Зацарний В. В. Охорона праці : навч. посіб. для дистанц. навчання: відкр. міжнар. ун-т розвитку людини "Україна". К. : Ун-т "Україна", 2006. 303 с.
11. Зігунов В. М. Професійна підготовка майбутніх менеджерів з туризму до організації туристсько-спортивної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2015. 20 с.

12. Колотуха О. В. Географія спортивного туризму та активної рекреації: Словник-довідник. Харків : Мачулін, 2019. 300 с.
13. Колотуха О. В. Теоретико-методичні засади активного туризму. Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки. 2018 р. Випуск 4. С. 104–108.
14. Конох А. П. Професіонально-педагогічна компетентність майбутніх фахівців фізичної культури і туризму. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. 2014. № 1. - С. 180-183. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdpu_2014_1_31
15. Конох А. П., Конох О. Є. Підготовка фахівців спортивного та оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах. Вісник Запорізького національного університету. 2009. № 2. С. 55–60.
16. Мулик К. В. Спортивно-оздоровчий туризм в системі фізичного виховання школярів і студентів : монографія. Харків: ФОП Бровін А.В., 2015. 418 с.
17. Мулик К. В., Єфимов І. С. Особливості спортивно-оздоровчого туризму. Основи спортивного туризму в рекреаційній діяльності. 2016. С. 193-202.
18. Офіційний сайт ЦМКК Федерації спортивного туризму України. URL: <http://www.cmkk.com.ua/>
19. Петрова, А. А. (2021). ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, (194), 218-222. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-194-218-221>
20. Писарева І. В., Григоренко А. Ю. Дослідження сучасного стану та перспектив розвитку спортивного туризму в Україні. Економіка та суспільство. 2021. Випуск 33. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/955/913>
21. Пістун І. П., Березовецький А. П., Тимочко В.О., Городецький І. М. Охорона праці (гігієна праці та виробнича санітарія): навч. посібн. Львів: Тріада плюс, 2017. Ч. I. 620 с.

22. Пістун І. П., Тимочко В.О., Городецький І. М., Березовецький А. П. Охорона праці (гігієна праці та виробнича санітарія): навчальний посібник. Львів: Тріада плюс, 2015. Ч. II. 224 с.

23. Поняття та види спортивного туризму. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/shahova.htm.

24. Романенко С. Моделі та методи оцінки дієвості інституційних зрушень у сфері спортивно-оздоровчої діяльності. Ефективна економіка. 2022. № 9. <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/554/561>

25. Романенко С. Спортивно-оздоровча діяльність: сутність, класифікація та інструменти. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2021. №5, Том 2 (298). С. 260-264

26. Романенко С.С. Стратегічні вектори розвитку спортивно- оздоровчої діяльності в умовах глобальних викликів: національні особливості та завдання управління: моногр. М.: ФОП Швець В.М., 2022. 356 с.

27. Сергієнко Ю. М. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку спортивного та оздоровчого туризму. Основи спортивного туризму в рекреаційній діяльності. 2016. С. 261-265.

28. Сірий О.М. Характерні особливості спортивно-оздоровчого туризму. Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму, фізичної культури та спорту: матеріали VI Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Хмельницький, 21-22 березня 2023 р.). Хмельницький: ХГПА., 2023. С. 88-90.

29. Сога, С. М., Михайленко, В. М., Добровольський, В. Е. (2021). Комплекс засобів спортивно-оздоровчого туризму у фізичному вихованні студентів. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15, (3(133)), 116-119. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.3\(133\).23](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.3(133).23)

30. Спортивний туризм в світі. URL: https://knowledge.allbest.ru/sport/2c0a65635b3ad78a4d53b88421216d26_1.html

31. Тимочко В.О., Березовецький А.П. та ін., Безпека життєдіяльності та охорона праці. Практикум. Навчальний посібник. Львів: СПОЛОМ, 2022. 376с.
32. Фокін С. П. Спортивний і спортивно-оздоровчий туризм: питання термінологічного апарату. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми виховання і спорту: Наук. монограф. Харків: ХДАДМ (ХХП), 2006. С. 88 – 90.
33. Цимбалюк С.М. Методичний підхід до оцінювання сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону. Причорноморські економічні студії. 2021. Випуск 66. С. 98-104.
34. Чалій Л. Місце спортивно-оздоровчого туризму в системі фізичної активності студентів закладів вищої освіти / Л. Чалій, В. Кіндрат // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. - 2018. - № 2. - С. 91-95. URL: : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fvs_2018_2_15
35. Шпильова В.О. Сучасний стан спортивно-оздоровчого туризму в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 24. С.88-91.
36. Щур Ю.В., Дмитрук О.Ю. Спортивно-оздоровчий туризм : навчальний посібник. Київ : Альтерпрес, 2003. С. 137–138.
37. Юдіна, О. І., Богородицька, Г. Є., Бондар, Д. С. (2022). СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ СПОРТИВНОГО МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ . Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі, (6), 52-57. <https://doi.org/10.32782/tourismhospcee-6-7>
38. Ierko Andrii. Problems and prospects of the organization of inclusive tourism (on the example of Lutsk city). Social and Human Sciences. PolishUkrainian scientific journal. № 01 (25). 2020. URL: https://spsciences.io.ua/s2734530/ierko_andrii
39. Prilytskyi A. Current trends and directions of development of the tourism industry. Problems and prospects of development of hotel and restaurant and tourist industry in the conditions of integration processes: monograph, USA, Boston: Primedia elaunch, 2022. P. 155-179.
40. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>. Державна служба статистики України.